

Strategia Zrównoważonego Rozwoju  
Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020

(wersja robocza)

Łomża – Cieszyn 2015 r.

## Spis treści

Spis treści.....	2
Wprowadzenie.....	3
1. Wymiar terytorialny wsparcia.....	4
2. Kluczowe problemy strategiczne .....	11
3. Analiza metodą SWOT .....	16
4. Określenie zewnętrznych uwarunkowań Strategii .....	22
5. Spójność z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi.....	25
6. Delimitacja granic MOF Miasta Łomży i Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	32
7. Wizja rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020.....	35
8. Cele Strategii Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego .....	38
8.1 Cel nadrzędny oraz cele strategiczne.....	38
8.2 Cele operacyjne oraz przypisane działania .....	42
9. Propozycje typów działań .....	52
10. Pogłębione zagadnienia niskoemisyjne dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego .....	56
11. Sposób realizacji Strategii i jej zarządzania .....	63
12. Monitoring i ewaluacja Strategii wraz z określeniem wskaźników.....	66
13. Konsultacje społeczne.....	78
14. Wpływ realizacji Strategii na środowisko .....	79
15. Plan finansowy .....	80
Spis tabel.....	85
Spis rysunków .....	85
Spis wykresów.....	85
Spis map.....	85

## Wprowadzenie

Do uzupełnienia po zakończeniu konsultacji społecznych i procedurze OOŚ.

## 1. Wymiar terytorialny wsparcia

Kluczowy wpływ na sposób przyznawania funduszy Unii Europejskiej w okresie programowania 2014 - 2020 było przyjęcie przez Radę Ministrów *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. Innowacyjny charakter tego opracowania polega na zastosowaniu tzw. zintegrowanego podejścia terytorialnego do polityk publicznych. Polega ono na wykorzystywaniu potencjałów danego terytorium oraz integracji działań publicznych na tej przestrzeni. Założeniem KPZK jest, że podobny zestaw działań powinien być kierowany do obszarów charakteryzujących się wspólnymi cechami geograficznymi, społeczno-gospodarczymi i przestrzennymi, nazwanych obszarami funkcjonalnymi. Wprowadzenie obszarów funkcjonalnych do planowania przestrzennego oznacza dla społeczności lokalnych trafniejsze zdefiniowanie i wykorzystanie potencjału rozwojowego, większą konkurencyjność, niższe koszty społeczne planowania oraz kompleksowe rozwiązywanie problemów na obszarze wykraczającym poza granice pojedynczej gminy.

Łomżyński Obszar Funkcjonalny jest jednym z rodzajów (podtypów) miejskiego obszaru funkcjonalnego. Miejski obszar funkcjonalny to układ osadniczy charakteryzujący się ciągłością przestrzenną. Składa się z odrębnych administracyjnie jednostek (gmin miejskich, wiejskich lub miejsko-wiejskich) i cechuje się zwartym obszarem miejskim Łomży oraz powiązanymi z nią funkcjonalnie gminami wiejskimi Łomża i Piątnica oraz miejsko-wiejską Nowogród, popartymi siecią rzeczywistych powiązań gospodarczych, społecznych oraz przyrodniczych.

Terytorialne aspekty rozwoju województwa podlaskiego zostały określone w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.*, gdzie Łomżę, jako byłe miasto wojewódzkie, uznano za naturalny subregionalny ośrodek wzrostu z wykształconym zasięgiem swojego oddziaływania. Strategia opracowana dla województwa uwzględnia rozwój obszarów miejskich, a także specyficzne uwarunkowania rozwojowe obszarów wiejskich i gmin, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000. W Strategii ośrodki subregionalne wraz z obszarami funkcjonalnymi są traktowane jako bieguny wzrostu, tj. obszary na których występuje kumulacja pozytywnych procesów rozwojowych. W regionie funkcjonują 3 ośrodki subregionalne: Bielsk Podlaski, Suwałki oraz Łomża. Są to miasta, których oddziaływanie w niektórych przypadkach wykracza poza granice obszaru funkcjonalnego, przez co wspomagają ośrodek wojewódzki w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców obszaru.

Wzmocnienie wielofunkcyjnych ośrodków, kreowanie w nich korzystnych warunków do zamieszkania, zatrudnienia oraz prowadzenia działalności gospodarczej poprawi związki funkcjonalne z ich otoczeniem, a tym samym spójność wewnątrzterytorialną województwa podlaskiego. Zwiększenie konkurencyjności miast wymaga działań na rzecz rozwoju zasobów ludzkich, kapitału społecznego,

przedsiębiorczości oraz tworzenia atrakcyjnej oferty inwestycyjnej, zatem rozwój miast subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych wspierany będzie środkami z Unii Europejskiej.

Koncentracja podejścia terytorialnego przyjętego w RPO WP 2014-2020 na rozwoju obszarów miejskich wyraża się poprzez uwzględnienie specyfiki ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych (w tym Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego), a także miast i dzielnic wymagających rewitalizacji. W ramach RPO WP 2014 - 2020 do objęcia wsparciem wytypowane zostały działania dotyczące:

- uzbrojenia terenów inwestycyjnych,
- efektywności energetycznej w budynkach publicznych,
- strategii niskoemisyjnych.

Inną formą preferowania przedsięwzięć w ośrodkach subregionalnych i ich obszarach funkcjonalnych w ramach RPO WP 2014-2020 jest stosowanie kryteriów wyboru projektów promujących partnerskie inwestycje w obszarach takich jak:

- gospodarka wodno-ściekowa,
- gospodarka odpadami,
- ekonomia społeczna,
- wsparcie edukacji przedszkolnej i kształcenia ogólnego,
- włączenie społeczne,
- wydłużanie aktywności zawodowej.

Projekty partnerskie realizowane w RPO WP 2014-2020 mają na celu integrację samorządów w ramach poszczególnych obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych, w celu przezwyciężania problemów lub wykorzystywania potencjałów rozwojowych danego obszaru. Na wsparcie ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych wyodrębniono 55,5 mln Euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, natomiast uzupełniające wsparcie zostało zaplanowane w działaniach finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Przedsięwzięcia realizowane w ośrodkach subregionalnych i ich obszarach funkcjonalnych przyczyniać się będą do osiągnięcia celów szczegółowych zaprojektowanych dla poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych, a system monitoringu Programu identyfikować będzie te projekty.

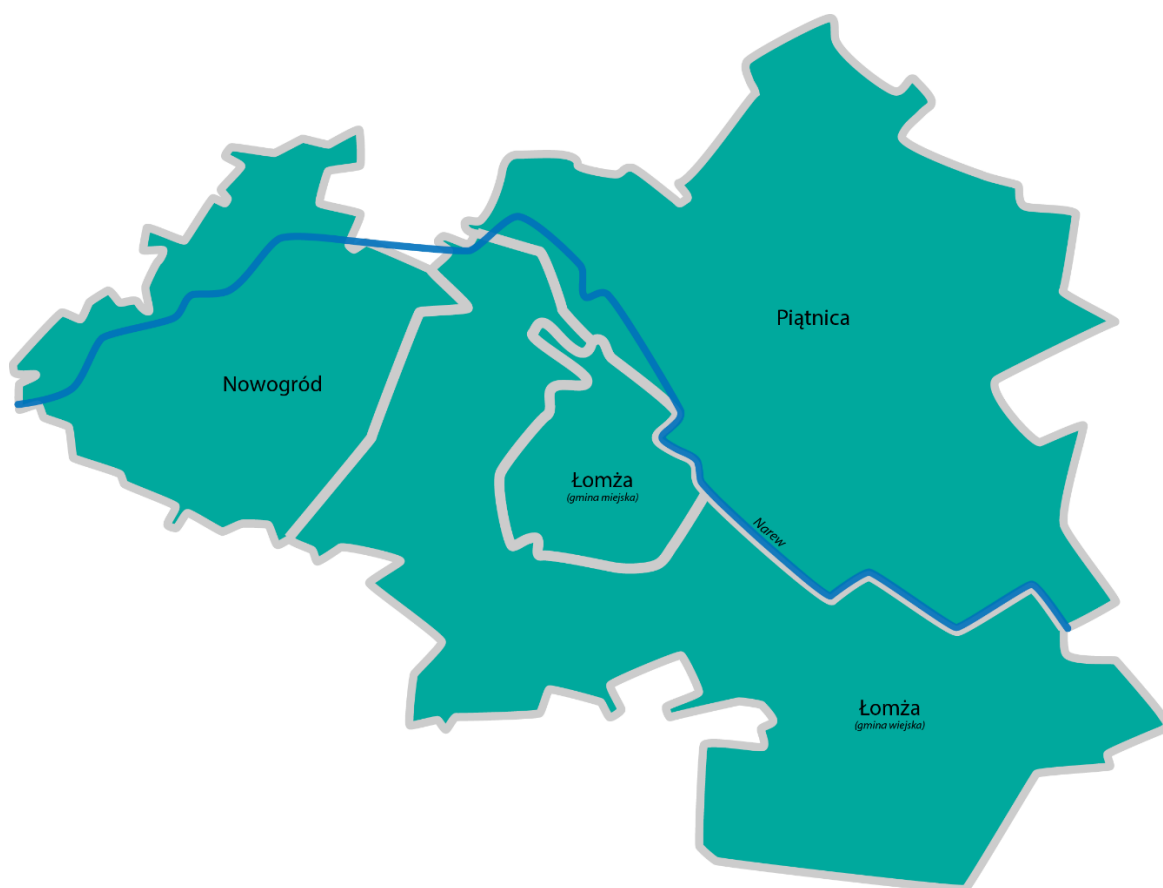
Terytorialny aspekt polityki regionalnej jest realizowany przy pomocy zdefiniowanych obszarów funkcjonalnych, zorganizowanych wokół ośrodków miejskich, które posiadają istotne związki z gminami podmiejskimi poparte siecią rzeczywistych powiązań gospodarczych, społecznych, jak również środowiskowych. Efektywne wzmocnienie funkcjonujących zależności w tym zakresie jest ukierunkowane na wykorzystanie endogenicznych czynników rozwoju, których wykorzystanie blokuje tradycyjny (zgodny z podziałami terytorialnymi) sposób planowania lokalnego rozwoju (*Wymiar*

terytorialny w dokumentach strategicznych, Warszawa, wrzesień 2010 r.). Jednocześnie skutkiem delimitacji jest nowa forma instytucjonalnego (organizacyjnego) współzarządzania – jaką jest Łomżyński Obszar Funkcjonalny. Na potrzeby wykazania wymiaru terytorialnego wsparcia w poniższej tabeli zaprezentowano Priorytety Inwestycyjne (kluczowe kierunki interwencji definiowane przez Komisję Europejską o charakterze ogólnoeuropejskim) istotne dla realizacji polityki terytorialnej w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym wraz z uzasadnieniem ich wyboru.

Łomżyński Obszar Funkcjonalny tworzą Miasto Łomża oraz gminy powiatu łomżyńskiego: Gmina wiejska Łomża, Gmina miejsko-wiejska Nowogród oraz Gmina wiejska Piątnica. Całość obszaru zajmuje powierzchnię 561 km<sup>2</sup>, co stanowi 2,77% powierzchni województwa podlaskiego. Obszarowo największa jest Gmina Piątnica (220 km<sup>2</sup>), następnie Gmina Łomża (207 km<sup>2</sup>), Gmina Nowogród (101 km<sup>2</sup>) i Miasto Łomża (33 km<sup>2</sup>).

Łomżyński Obszar Funkcjonalny zamieszkuje 88 450 mieszkańców (według danych GUS za 2013 r.), z czego 43 126 mieszkańców to mężczyźni, a 45 324 to kobiety. Liczba mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego od co najmniej kilku lat utrzymuje się na stabilnym poziomie, stanowiącym 7,39% ogółu mieszkańców województwa podlaskiego, wynoszącego 1 196 485 (dane GUS za 2013 r.).

Mapa 1. Łomżyński Obszar Funkcjonalny



Źródło: opracowanie własne

Tabela 1. Priorytety inwestycyjne RPO WP adekwatne do formuły inwestycji zintegrowanych o znaczeniu subregionalnym

Priorytet inwestycyjny		Uzasadnienie
1	3.1 Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości.	Tworzenie i rozbudowa stref aktywności gospodarczej oraz promowanie przedsiębiorczości są kluczowe w kontekście stymulowania rozwoju gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Szczególnie ważne jest tworzenie odpowiednich warunków do rozwoju podmiotów w pierwszym okresie ich działalności, kiedy to istnieje najwyższe ryzyko upadku. Istotnym elementem jest poprawa dostępności terenów inwestycyjnych poprzez stworzenie nowej lub rozwój istniejącej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego wraz z promocją obszaru uwzględniającą potencjał regionalnej gospodarki. Kompleksowe działania na całym terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wpłyną na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej, co pozwoli na niwelowanie zapóźnień gospodarczych oraz negatywnych tendencji obserwowanych na rynku pracy.
2	4.1 Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.	Istotnym czynnikiem dla rozwoju gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest ograniczenie ryzyka niedoboru energii i zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego. Działania na rzecz rozwoju infrastruktury OZE będą generować nowe miejsca pracy, co przy zapewnieniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych umożliwi dywersyfikację zatrudnienia, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Należy oczekiwać zwiększenia zatrudnienia szczególnie w przemyśle i usługach związanych z wytwarzaniem i obsługą urządzeń oraz instalacji energetycznych. Produkcja energii odnawialnej będzie przyczyniać się dodatkowo do wzrostu potencjału ekonomicznego terenów wiejskich.
3	4.5 Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.	Promowanie strategii niskoemisyjnych wiąże się zarówno z potrzebą dbałości o środowisko naturalne w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym, jak również z rozwojem transportu publicznego obejmującego swym zasięgiem cały obszar wsparcia. Nadaniu działaniom w ramach PI 4.5 wymiaru terytorialnego pozwoli na eliminowanie problemów zidentyfikowanych na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.
4	6.3 Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.	Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6.3 pozwala na wykorzystanie systemowego podejścia do zarządzania zasobami kultury na terenie całego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Świadczenie usług wyższego rzędu przez instytucje kultury funkcjonujące w rdzeniu obszaru implikuje potrzebę stworzenia podmiotu bezpośrednio ukierunkowanego na potrzeby mieszkańców gmin podmiejskich. Realizacja zadań w ramach PI 6.3 wpłynie na wzrost integracji gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz na wzmacnianie sieci powiązań funkcjonalnych.
5	6.4 Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „natura 2000” i zieloną infrastrukturę.	Zastosowanie wymiaru terytorialnego w PI 6.4 pozwala uzyskać efekt synergii wynikający z kompleksowości podejmowanych działań wobec wszystkich obszarów cennych i atrakcyjnych przyrodniczo na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ochrona bioróżnorodności ze względu na swoją specyfikę nie może się ograniczać do poszczególnych JST, zatem interwencja w ramach PI 6.4 dotyczy kompleksowo rozumianych obszarów cennych przyrodniczo, umożliwiającą również budowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego.

6	7.2 Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.	Rozbudowa infrastruktury polegającej na przyłączaniu lokalnych szlaków komunikacyjnych do sieci TEN-T przyczyni się do wzrostu dostępności do stref aktywności gospodarczej oraz bezpośrednio wpłynie na atrakcyjność inwestycyjną i osiedleńczą obszaru. Dodatkowo realizacja zadań w ramach PI 7.2 wpłynie na bezpieczeństwo oraz jakość życia mieszkańców i jest komplementarna w stosunku do pozostałych działań ukierunkowanych na rozwój gospodarczy regionu.
7	8.5 Dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i osób biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników.	PI 8.5 pozwala na systemową interwencję polegającą na kompleksowej aktywizacji osób bezrobotnych z terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Działania prowadzone w porozumieniu z wyspecjalizowaną instytucją zajmującą się rynkiem pracy (funkcjonujący na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego Powiatowy Urząd Pracy) pozwolą na skuteczne minimalizowanie negatywnych zjawisk takich jak wykluczenie społeczne, funkcjonujących na terenie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W ramach komplementarnego definiowania przedsięwzięć zintegrowanych, PI 8.5 zostanie również wykorzystany jako uzupełniający w stosunku do PI 6.3.
8	8.7 Praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.	Wykorzystanie PI 8.7 umożliwi przeprowadzenie skoordynowanej interwencji publicznej ukierunkowanej na wzrost przedsiębiorczości mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego głównie poprzez działania promujące samozatrudnienie. Mając na uwadze relatywnie niski stopień przedsiębiorczości społeczności zamieszkującej obszar, kluczowe w kontekście wykorzystania niniejszego priorytetu, jest umożliwienie wykorzystania instrumentów wsparcia przez mieszkańców zamieszkujących tereny wiejskie znacznie silniej defaworyzowane w tym zakresie. PI 8.7 zdefiniowano do implementacji w bezpośrednim sprzężeniu z PI 3.1 w zakresie tworzenia systemu promującego mobilność zawodową i przedsiębiorczość.
9	8.8 Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę.	Podniesienia aktywności zawodowej, zwłaszcza osób powracających na rynek pracy poprzez ułatwienie godzenia życia zawodowego i prywatnego jest konieczne dla podniesienia jakości życia mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz spójności społecznej obszaru w kontekście wyrównywanie szans w zakresie dostępu do rynku pracy i awansu zawodowego. Interwencja publiczna w ramach PI 8.8 przyczyni się do poprawy kondycji rynku pracy. Interwencja w tym obszarze będzie komplementarna względem działań podejmowanych w ramach PI 9.7
10	9.1 Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych.	Świadczenie usług publicznych wyższego rzędu wpływa na integrację obszaru oraz pozwala na efektywne wykorzystanie istniejących powiązań funkcjonalnych pomiędzy rdzeniem Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego a terenami podmiejskimi. Jednocześnie pozostałe gminy z racji uwarunkowań prawno-instytucjonalnych nie posiadają odpowiednich zasobów oraz narzędzi umożliwiających prowadzenie autonomicznej polityki zdrowotnej. Seniorzy potrzebują odpowiedniej opieki medycznej i psychologicznej, dedykowanego dla nich sprzętu. Wszystko to składa się na pojęcie srebrnej gospodarki, tzw. silver economy, związanej z zaspokajaniem potrzeb osób starszych, której znaczenie będzie w najbliższym czasie znacząco rosło. Zatem działania w zakresie PI 9.1 przyczyniają się do skutecznego wykorzystania potencjału Miasta Łomży w kontekście oddziaływania na pozostałe gminy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.



11	9.2 Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich.	W kontekście wzmacniania spójności społecznej i terytorialnej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istotne jest podejmowanie kompleksowych działań, zarówno w miastach, jak i znajdujących się wokół nich obszarach wiejskich, mających na celu dokonanie przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, aby doprowadzić do nadania tym obszarom nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do ich rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne.
12	9.4 Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie.	W Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym grupą szczególnie zagrożoną wykluczeniem społecznym są osoby bezrobotne, w szczególności długotrwale bezrobotne, które posiadają jednocześnie niskie wykształcenie i kwalifikacje zawodowe. Szczególnie trudna sytuacja dotyczy rodzin czy gospodarstw domowych, w których występuje kumulacja bezrobocia, oznaczająca, iż więcej niż jedna osoba mogąca podjąć zatrudnienie, pozostaje poza rynkiem pracy, co grozi utrwalaniem i dziedziczeniem takiego stanu. Działania z zakresu aktywnej integracji poprzez aktywizację społeczną, zawodową, zdrowotną i edukacyjną przyczynią się do przygotowania grupy osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem do: podnoszenia kwalifikacji, wejścia i utrzymania się na rynku pracy oraz szeroko pojętej integracji z otoczeniem. Efektem realizowanych działań będzie wzrost kompetencji społecznych, zawodowych oraz samodzielności i samoorganizacja osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem.
13	9.7 Ułatwianie dostępu do przystępnych cenowo, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym.	Kluczowym elementem poprawy spójności społecznej w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym będzie zwiększenie dostępu do różnego rodzaju usług społecznych adresowanych do osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób starszych i niepełnosprawnych. Barierą występującą na wsiach i w małych miejscowościach jest dowóz osób niepełnosprawnych do szkół i opieka asystenta. Konieczne jest zatem zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług społecznych, w czym pomocna powinna być ich deinstytucjonalizacja i wsparcie alternatywnych form opieki nad osobami zależnymi. Szczególnie istotne będzie upowszechnienie dostępu do usług opiekuńczych i zdrowotnych (w tym rehabilitacyjnych).
14	10.1 Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnianie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających podjęcie kształcenia i szkolenia.	Ważnym elementem interwencji na wszystkich etapach edukacji będzie pobudzanie kreatywności, inicjatywności, innowacyjności oraz przedsiębiorczości, jak również podniesienie kompetencji kluczowych jako mocnej podstawy do kształcenia na wyższym poziomie. Niezbędne są programy ukierunkowane na indywidualną pracę z uczniami uzdolnionymi oraz mechanizmy wyławiania i pielęgnowania talentów. Natomiast zwiększenie stopnia upowszechnienia edukacji przedszkolnej w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym będzie miało dwuaspektowe korzyści: wyrównywanie szans edukacyjnych w szczególności dzieci pochodzących z obszarów wiejskich oraz wpływ na aktywność zawodową rodzica/opiekuna sprawującego opiekę nad dziećmi w wieku 3-4 lata. Podniesienie jakości edukacji wpłynie na wzrost jej atrakcyjności, co przełoży się na zminimalizowanie ryzyka przedwczesnego przerywania nauki przez młodzież, jednocześnie zwiększając ich szanse na zatrudnienie. Ponadto wszystkie podejmowane działania powinny doprowadzić do zmniejszenia występujących dysproporcji w poziomie jakości pracy szkół ze względu na ich lokalizację (miasto-wieś).

15	10.3 Wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzanie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzanie nabytych kompetencji	Łomżyński Obszar Funkcjonalny jest mało atrakcyjnym miejscem lokowania kapitału także pod kątem oceny zasobów pracy. Są one niedostosowane do faktycznych potrzeb pracodawców. Konsekwencją dynamicznych zmian zachodzących w otoczeniu społeczno-gospodarczym jest konieczność budowania mobilnych zawodowo zasobów pracy, m.in. poprzez stałe dostosowywanie kompetencji i kwalifikacji, szczególnie w kontekście tzw. „zielonego przemysłu”. Interwencja publiczna w ramach PI 10.3 umożliwi dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy w kontekście specjalizacji regionu. Efektem interwencji będzie m.in. wzrost umiejętności, kompetencji i kwalifikacji uczniów w szczególności umiejętności praktycznych. Należy podkreślić, że wzrost jakości i atrakcyjności szkolnictwa zawodowego będzie miał wielopłaszczyznowe korzyści, z jednej strony zmniejszy się ryzyko przerywania nauki przez uczniów z drugiej poprawi szanse na zatrudnienie w wyuczonym zawodzie.
16	10.4 Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	W kontekście rozwoju gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego niezbędne jest zwiększenie potencjału szkół zawodowych również poprzez inwestycje w infrastrukturę szkolnictwa zawodowego. Wszystkie działania w zakresie poprawy dostępności do wysokiej jakości kształcenia i szkolenia dostosowanego do potrzeb rynku pracy powinny przyczynić się tego, że pracodawcy będą mogli pozyskać specjalistów o kwalifikacjach odpowiadających ich wymogom. Zwiększy to szanse młodych mieszkańców obszaru, ale także pozostających bez pracy na odnalezienie się na rynku pracy, rozszerzy możliwości zatrudnienia i zminimalizuje problem bezrobocia. Ponadto zwiększy się atrakcyjność kształcenia zawodowego jako ścieżki edukacyjnej, co będzie pozytywnie wpływać na odsetek młodzieży kończącej edukację zbyt wcześnie. Ponadto podniesienie ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa jest ściśle związane ze stworzeniem warunków powszechnego dostępu do edukacji już od etapu wychowania przedszkolnego. Wyrównanie szans edukacyjnych dzieci, szczególnie z obszarów wiejskich oraz zapewnienie dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej powinno być uzupełnione inwestycjami w infrastrukturę przedszkolną na obszarach miejskich i wiejskich, szczególnie na obszarach, gdzie występuje słaby dostęp do tego typu usług. Dzięki zapewnieniu lepszego dostępu do placówek wychowania przedszkolnego świadczących wysokiej jakości usługi opieki przedszkolnej wzrośnie liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, co w konsekwencji powinno doprowadzić do wyrównania szans edukacyjnych dzieci na dalszym etapie kształcenia.

Źródło: opracowane własne na podstawie RPOWP 2014-2020

## 2. Kluczowe problemy strategiczne

Podsumowując przeprowadzoną diagnozę Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, można wskazać najistotniejsze obszary problemowe stanowiące kluczowe wyzwania dla samorządów lokalnych tworzących ten obszar funkcjonalny. Zidentyfikowane grupy problemów strategicznych hamują szeroko rozumiany rozwój społeczno-gospodarczy obszaru.

Celem usystematyzowania oraz podsumowania rzeczywistych zasobów i potencjałów analizowanego obszaru zdefiniowano trzy główne obszary problemowe: brak wystarczającego zaplecza dla stymulowania dynamicznego wzrostu gospodarczego, niewykorzystane i zagrożone potencjały dziedzictwa naturalnego i kulturowego, nierównomierny i niedostateczny dostęp do usług publicznych, szczególnie w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia.

### 1. Brak wystarczającego zaplecza dla stymulowania dynamicznego wzrostu gospodarczego.

Wśród aspektów hamujących dynamiczny rozwój regionalnej gospodarki należy wymienić:

- niedostateczny poziom efektywności połączeń międzygminnych stanowiący z jednej strony efekt suburbanizacji, z drugiej natomiast skutek rozwoju Łomży jako rzeczywistego centrum gospodarczego oraz miejsca świadczenia usług publicznych wyższego rzędu,
- niezadowalający stopień uzbrojenia i dostępności terenów inwestycyjnych,
- wysoka konkurencyjność innych regionów jako obszarów lokowania inwestycji,
- zbyt niski poziom wykorzystania potencjału w postaci tzw. „zielonego przemysłu”,
- niewystarczające instrumenty szkoleniowe i doradcze aktywizujące osoby bezrobotne oraz umożliwiające podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
- ograniczony rozwój gospodarczy wynikający z ciągle zbyt niskiego dostosowania kapitału ludzkiego do wymagań współczesnego rynku pracy,
- niski poziom rozwoju kapitału społecznego wynikający wprost z charakterystyki lokalnej gospodarki i procesów demograficznych obserwowanych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym,
- wzrost bezrobocia, relatywnie niska podaż ofert pracy,
- niewykorzystanie położenia geograficznego obszaru (niewielka odległość od stolicy województwa i kraju),
- niski stopień skomunikowania wewnętrznego i zewnętrznego (w tym szczególnie z siecią TEN-T),
- niewykorzystany potencjał promowania i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego jako istotnego segmentu regionalnej gospodarki,

- niski poziom udostępnienia i zagospodarowania terenów atrakcyjnych przyrodniczo, szczególnie w kontekście potencjału, jaki niesie rzeka Narew.

Wymienione problemy szczegółowe składające się na brak wystarczającego zaplecza infrastrukturalnego służącego rozwojowi gospodarstwu regionu, są zbieżne z diagnozą potrzeb i potencjałów przedstawionych w RPO WP 2014-2020 oraz wyzwaniem tam artykułowanymi jako:

- wzmocnienie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki regionu oraz rozwój przedsiębiorczości w województwie podlaskim,
- poprawa dostępności i jakości infrastruktury drogowej,
- zwiększenie wewnątrzregionalnej dostępności do ośrodków życia społeczno-gospodarczego,
- wyrównywanie szans edukacyjnych oraz dostosowanie systemu edukacji w regionie do potrzeb rynku pracy i wyzwań przyszłości m. in. poprzez: upowszechnienie uczenia się osób dorosłych, w szczególności osób starszych i o niższych kwalifikacjach,
- aktywizacja społeczno-zawodowa osób napotykaących szczególne trudności w funkcjonowaniu w społeczeństwie i na rynku pracy.

2. Niewykorzystane i zagrożone potencjały dziedzictwa naturalnego i kulturowego

- niedostateczne wykorzystanie walorów przyrodniczych regionu i zachowania jego unikalnej bioróżnorodności,
- niedostateczna liczba stref rekreacji i wypoczynku,
- brak kompleksowych produktów turystycznych łączących zabytki dziedzictwa kulturowego z terenami atrakcyjnymi przyrodniczo integrujących Łomżyński Obszar Funkcjonalny,
- niski poziom wykorzystania regionalnych zasobów przyrody i kultury w celu integracji społecznej mieszkańców obszaru.

W kontekście ochrony unikatowych walorów przyrodniczych:

- konieczność dalszego rozwoju niskoemisyjnego transportu publicznego,
- niski stopień inwestycji gmin w odnawialne źródła energii, niewykorzystanie istniejących zasobów w tym zakresie,
- konieczność właściwego gospodarowania odpadami.

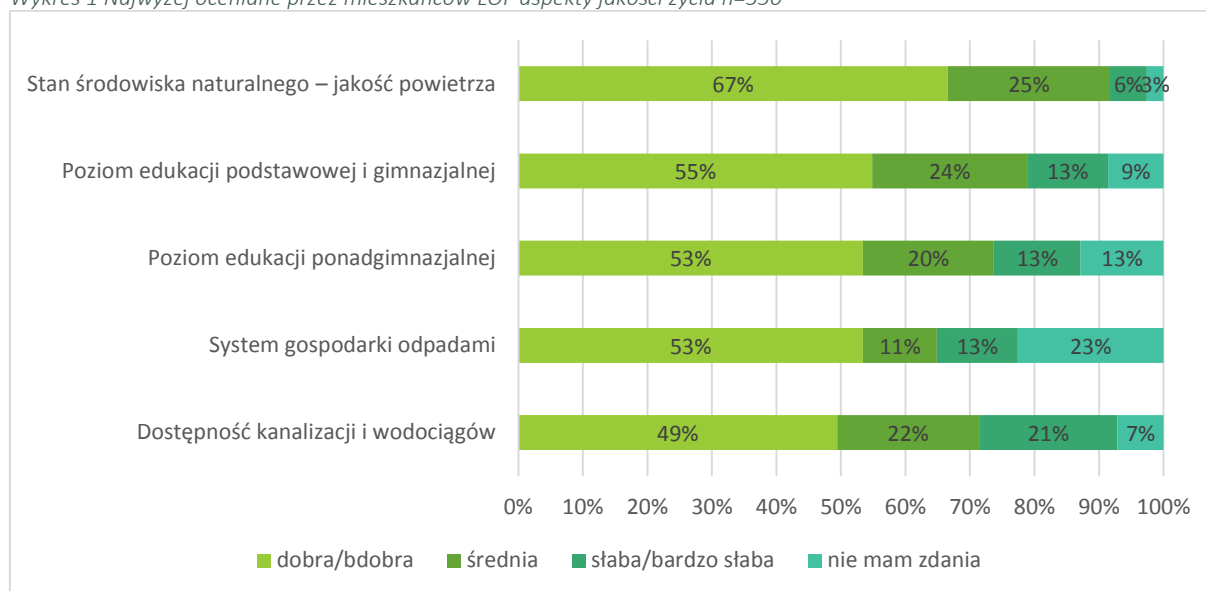
Przedstawione problemy szczegółowe korespondują z wyzwaniami przedstawionymi w RPO WP 2014-2020, takimi jak:

- poprawa stanu środowiska i zachowanie różnorodności biologicznej,
- zachowanie dla przyszłych pokoleń zasobów dziedzictwa kulturowego,

- potrzeba poprawy efektywności energetycznej, w tym zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii.
- 3. Nierównomierny i niedostateczny dostęp do usług publicznych, szczególnie w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia
  - niewystarczający poziom rozwoju infrastruktury zdrowia,
  - konieczność dostosowania służby zdrowia i opieki społecznej do trendów demograficznych,
  - niewystarczający poziom infrastruktury związanej z opieką nad dziećmi w wielu przedszkolnym i do 3 roku życia,
  - słaba dostępność do usług publicznych dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym,
  - konieczność działań rewitalizacyjnych w obszarze społecznym i infrastrukturalnym.

Badanie sondażowe przeprowadzone w dniach 8 - 24 grudnia 2014 roku, w którym wzięło udział łącznie 350 respondentów - mieszkańców ŁOF wskazało, że aż 92% respondentów oceniło ten element jakości życia bardzo dobrze i dobrze). Potencjał rozwojowy wynikający z jakości środowiska naturalnego jest dostrzegany zarówno przez mieszkańców, jak i władze samorządowe gmin wchodzących w skład ŁOF. Na uwagę mieszkańców zasługują wysokie oceny w zakresie jakości nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjalnych (79%) oraz ponadgimnazjalnych (73%).

Wykres 1 Najwyżej oceniane przez mieszkańców ŁOF aspekty jakości życia n=350

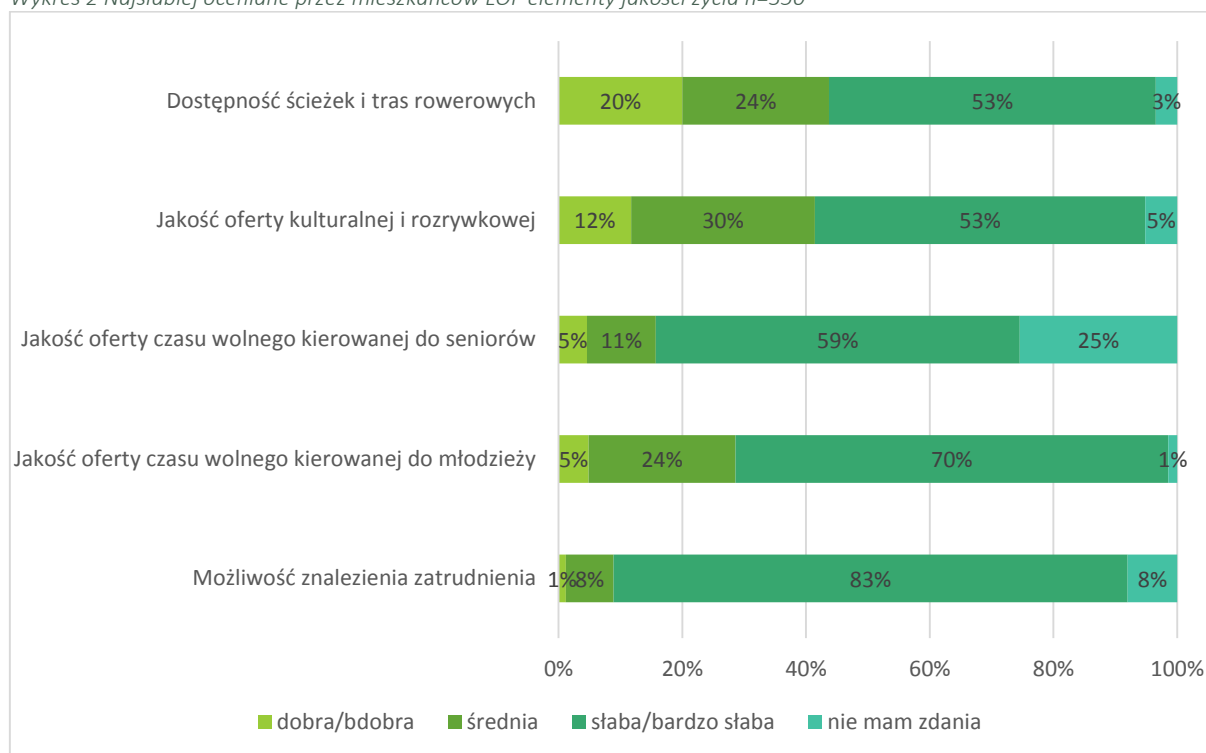


Źródło: opracowanie własne

Do elementów życia społecznego mieszkańców zdecydowanie najgłębiej ocenionych przez mieszkańców ŁOF należy możliwość znalezienia zatrudnienia. Aż 83% respondentów ocenia ten czynnik negatywnie. Można uznać, że przyczyny tego stanu rzeczy wynikają z małej liczby oferowanych miejsc pracy oraz niskich zarobków. W tym kontekście, za największe wyzwanie dla samorządów ŁOF jest wsparcie

aktywizacji osób bezrobotnych na rynku pracy, przyciąganie nowych inwestorów oraz kształtowanie postaw przedsiębiorczych. Duża grupa respondentów słabo i bardzo słabo ocenia ofertę w zakresie zagospodarowania wolnego czasu, zarówno dla młodzieży (70% ocen negatywnych), jak i osób starszych (59% ocen negatywnych). Może to świadczyć o wysokim zainteresowaniu spędzaniem wolnego czasu w sposób aktywny i zorganizowany. Jeżeli powiążemy to z dość sceptyczną oceną oferty sportowej (ocena słaba i bardzo słaba - 38%) i kulturalnej (słaba i bardzo słaba - 53%) szczególnym wyzwaniem dla samorządów ŁOF jest poszerzenie działań aktywizujących na bazie istniejącej infrastruktury sportowej i kulturalnej oraz tworzenia urozmaiconego kalendarza wydarzeń sportowych i kulturalnych. Ponad połowa ankietowanych mieszkańcy ŁOF (53%) oceniła negatywnie dostępność infrastruktury przeznaczonej dla rowerzystów (ścieżki i trasy rowerowe).

Wykres 2 Najsłabiej oceniane przez mieszkańców ŁOF elementy jakości życia n=350



Źródło: opracowanie własne

Przedstawione problemy szczegółowe korespondują z wyzwaniami przedstawionymi w RPO WP 2014-2020 związanymi ze zwiększaniem dostępności i jakości usług publicznych, szczególnie w kontekście integracji społecznej i walki z ubóstwem. Z punktu widzenia jakości życia mieszkańców ważne jest zapewnienie odpowiedniego standardu usług medycznych, poprzez dostosowania infrastruktury ochrony zdrowia do zachodzących zmian demograficznych i epidemiologicznych. Kwestie te poruszane są przede wszystkim z punktu widzenia starzenia się społeczeństwa oraz konieczności wyrównywania dostępu do usług medycznych oraz opieki społecznej. Szczególnie ważne jest w tym kontekście

kształcenie lekarzy o specjalizacji geriatrycznej oraz utworzenie zakładu/oddziału opieki nad osobami starszymi.

Przedstawione kluczowe problemy, którymi dotknięty jest Łomżyński Obszar Funkcjonalny, zagrażają jego integracji przestrzennej i gospodarczej. Wynikają one wprost z diagnozy obszaru wsparcia i były projektowane w kontekście zintegrowanego charakteru niniejszej Strategii i oparcia projektów strategicznych o formułę inwestycji zintegrowanych.

### 3. Analiza metodą SWOT

Celem analizy SWOT przeprowadzonej na potrzeby opracowania Strategii Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020 jest usystematyzowanie danych oraz wyników uzyskanych w ramach diagnozy społeczno-gospodarczej obszaru w podziale na:

- czynniki wewnętrzne pozytywne (mocne strony) – działalność i zasoby Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, doświadczenie, struktury organizacyjne, wymiar techniczny, instytucjonalny, wszystko to, na czym bazować może rozwój obszaru;
- czynniki wewnętrzne negatywne obszaru (słabe strony), będące konsekwencją ograniczeń szeroko rozumianych zasobów;
- czynniki zewnętrzne pozytywne – szanse, korzystne tendencje w otoczeniu zewnętrznym, które właściwie wykorzystane mogą stanowić istotny impuls rozwojowy;
- czynniki zewnętrzne negatywne – zagrożenia, niekorzystne zjawiska zewnętrzne, które mogą być poważną barierą rozwoju obszaru.

Poniżej zaprezentowano analizę SWOT dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ujęciu tematycznym obejmującym demografię i sprawy społeczne, gospodarkę i transport, środowisko przyrodnicze oraz turystykę.

Tabela 2 Analiza metodą SWOT – Demografia i sprawy społeczne

Obszar tematyczny: Demografia i sprawy społeczne	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> <li>– Stabilny poziom zaludnienia na terenie całego obszaru (2008-2013).</li> <li>– Wysoki wskaźnik gęstości zaludnienia 157,6 os./km<sup>2</sup> (por. woj. podlaskie 59 os./km<sup>2</sup>, Polska 123 os./km<sup>2</sup>).</li> <li>– Dobry poziom kształcenia w liceach ogólnokształcących.</li> <li>– Obecność szkolnictwa wyższego w Łomży.</li> <li>– Ułatwiony dostęp do wysoko kategoryzowanych zasobów szkolnictwa wyższego w stolicy województwa (ze względu na niewielką odległość).</li> <li>– Obecność dużego ośrodka stacjonarnego leczenia specjalistycznego (Szpital Wojewódzki w Łomży).</li> <li>– Dostęp do leczenia specjalistycznego w przyszpitalnych przychodniach.</li> <li>– Dostęp do profilaktyki i terapii uzależnień (ośrodek wojewódzki w Łomży).</li> <li>– Dostęp do domów opieki społecznej.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Duże zróżnicowanie w liczbie ludności pomiędzy poszczególnymi gminami (70,9% zamieszkuje miasto Łomżę).</li> <li>– Zjawisko suburbanizacji (wyludnianie się głównego ośrodka miejskiego na rzecz sąsiadujących gmin wiejskich).</li> <li>– Systematyczny spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (o 22,5% w l. 2004-2013).</li> <li>– Systematyczny wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym (o 25,3% w l. 2004-2013) – zjawisko „starzenia się” społeczeństwa.</li> <li>– Niekorzystne, ujemne saldo migracji, szczególnie w Łomży oraz malejący przyrost naturalny.</li> <li>– Odpływ wysoko wykwalifikowanych kadr (tzw. drenaż mózgów).</li> <li>– Wysoki wskaźnik stopy bezrobocia w rdzeniu obszaru: 17,4% (por. w Polsce 13,4%, woj.</li> </ul>



<ul style="list-style-type: none"> <li>– Obecność ośrodków aktywizujących życie kulturalne.</li> <li>– Systematyczny wzrost liczby organizacji sektora NGO.</li> <li>– Dostępność systemowego (na poziomie krajowym i regionalnym) wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej jako alternatywnej formy działalności gospodarczej i aktywności zawodowej</li> </ul>	<p>podlaskie 15,1%, powiat łomżyński 13,8%) i wzrost stopy bezrobocia na całym obszarze w ostatnich latach.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Systematyczny wzrost liczby osób bezrobotnych (o 61,1% w l. 2008-2013).</li> <li>– Niedostosowanie kompetencyjno-kwalifikacyjne zasobów pracy.</li> <li>– Niedostateczna liczba i jakość instrumentów ukierunkowanych na aktywizację osób bezrobotnych.</li> <li>– Niski poziom skanalizowania (szczególnie gminy Łomża i Piątnica, udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej nie przekracza 25%).</li> <li>– Bardzo niski poziom zgazyfikowania (szczególnie gmina Nowogród, długość czynnej sieci gazowej wynosi 0).</li> <li>– Obecność obszarów wymagających rewitalizacji w sensie technicznym i społecznym.</li> <li>– Brak żłobków na terenie obszaru.</li> <li>– Niski poziom zabezpieczenia opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym.</li> <li>– Zbyt mała ilość szkół podstawowych na terenie Łomży.</li> <li>– Niedostosowanie oferty kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych do potrzeb rynku pracy.</li> <li>– Słaba i nierównomierna dostępność do instytucji związanych z ochroną zdrowia (przychodnie i apteki).</li> <li>– Brak placówek świadczących usługi w zakresie opieki geriatrycznej i paliatywnej.</li> <li>– Wysoki odsetek dzieci, na które udzielany jest zasiłek rodzinny (ponad 43%).</li> <li>– Niski poziom czytelnictwa.</li> <li>– Słabo rozwinięta działalność artystyczno-kulturalna w gminach wiejskich.</li> </ul>
--	---

Tabela 3 Analiza metodą SWOT – Gospodarka i transport

Obszar tematyczny: Gospodarka i transport	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> <li>– Korzystne położenie na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i regionalnym centralnego ośrodka jakim jest Łomża.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Położenie w województwie peryferyjnym w skali kraju i UE o niskiej dostępności komunikacyjnej i najniższej atrakcyjności inwestycyjnej w kraju.</li> <li>– Ograniczenia dla rozwoju gospodarki wynikające z uwarunkowań przyrodniczych</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>– Sąsiedztwo większych miast (Ostrołęka, Ostrów Mazowiecka, Zambrów, Augustów, Ełk, Białystok).</li> <li>– Niewielka odległość od stolicy województwa Białegostoku (80 km).</li> <li>– Niewielka odległość od Warszawy (140 km).</li> <li>– Niewielka odległość od przejść granicznych: Kuźnica (138 km od rdzenia obszaru) i Ogrodniki (146 km od rdzenia obszaru).</li> <li>– Dodatni bilans podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych.</li> <li>– Bardzo dobrze rozwinięta branża rolno-spożywcza (obecność liderów w skali regionu i kraju).</li> <li>– Ustabilizowany poziom w liczbie podmiotów z sekcji A dział 01 PKD (uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową) i wzrost liczby podmiotów z sekcji C dział 10 PKD (produkcja artykułów spożywczych).</li> <li>– Duży potencjał dla rozwoju gospodarki opartej na rolnictwie - wzrost efektywności sektora produkcji rolnej.</li> <li>– Bliskość aglomeracji warszawskiej - chłonnego rynku zbytu</li> <li>– Funkcjonowanie ośrodków wzrostu – przedsiębiorstwa cechujące się wysoką konkurencyjnością i innowacyjnością.</li> <li>– Wysoki poziom przedsiębiorczości w rdzeniu obszaru.</li> <li>– Obecność strefy ekonomicznej (podstrefa Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Łomży), oraz perspektywa utworzenia podstrefy SSSE w Nowogrodzie.</li> <li>– Potencjał w zakresie możliwości wznowienia połączeń kolejowych jako alternatywy dla transportu indywidualnego.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Niskie wskaźniki gospodarcze liczone dla całego obszaru co przekłada się na niski poziom przedsiębiorczości (szczególnie w gminach wiejskich).</li> <li>– Słabe wykorzystanie możliwości finansowych przedsiębiorstw w ramach RPO WP w zakresie innowacyjności (6,3% projektów realizowanych w całym województwie)</li> <li>– Niedostatecznie rozwinięta sieć instytucji otoczenia biznesu.</li> <li>– Mała liczba terenów inwestycyjnych</li> <li>– Słabe przygotowanie i uzbrojenie już istniejących terenów inwestycyjnych.</li> <li>– Brak integracji regionalnego systemu komunikacyjnego z siecią TEN-T.</li> <li>– Zły stan infrastruktury drogowej.</li> <li>– Nieprzystosowanie sieci dróg do sprawnej komunikacji (bardzo niski wskaźnik gęstości dróg o nawierzchni twardej)</li> <li>– Brak obwodnicy Łomży, co skutkuje obecnością w centrum Łomży i Nowogrodu drogowego transportu ciężarowego, mającego wpływ na jakość i bezpieczeństwo dróg.</li> <li>– Niski poziom spójności komunikacyjnej.</li> <li>– Duża liczba dróg wymagających usprawnienia komunikacyjnego.</li> <li>– Brak połączenia kolejowego.</li> <li>– Słabo rozbudowana sieć ścieżek rowerowych, których funkcjonowanie wpływa na poziom bezpieczeństwa na drogach.</li> </ul>
--	--

Tabela 4 Analiza metodą SWOT – Środowisko przyrodnicze

Obszar tematyczny: Środowisko przyrodnicze	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> <li>– Lokalizacja obszaru w strefie tzw. Zielonych Płuc Polski.</li> <li>– Bardzo duża atrakcyjność przyrodnicza, krajobrazowa i kulturowa (obiekty przyrodnicze unikalne w skali kraju i Europy)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym wynikające z uwarunkowań przyrodniczych.</li> <li>– Niski poziom realizacji projektów związanych z efektywnością energetyczną (tylko m. Łomża i gmina Łomża),</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"> <li>– Dobra jakość powietrza na terenie ŁOF (w rdzeniu obszaru zanieczyszczenia gazowe klasa A, stężenie pyłów – klasa A i C).</li> <li>– Ekosystem rzeki Narwi i jej dopływów.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Niedrożność rzeki związana z ingerencją człowieka (zasypanie koryta w czasie manewrów wojsk Układu Warszawskiego).</li> </ul>
---	--

Tabela 5 Analiza metodą SWOT - Turystyka

Obszar tematyczny: Turystyka	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> <li>– Potencjał turystyczny wynikający z warunków naturalnych (turystyka wodna, rowerowa, agroturystyka, ekoturystyka).</li> <li>– Duża ilość obiektów dziedzictwa kulturowego i narodowego (kompleksy parkowo-pałacowe, grodziska wczesnośredniowieczne, zabytkowe cmentarze, obiekty działań wojennych).</li> <li>– Obecność unikalnej kultury kurpiowskiej (obiekty muzealne i wydarzenia kulturalne).</li> <li>– Potencjał w zakresie tworzenia zróżnicowanych produktów turystycznych.</li> <li>– Korzystne wskaźniki potencjału turystycznego: wskaźnik Charvata wynosi 0,90, wskaźnik Deferta 76,4 (por. dla woj. podlaskiego wynosi odpowiednio: 0,43 i 29,4).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Słabo rozwinięta oferta i infrastruktura turystyczna oraz brak produktów turystycznych.</li> <li>– Zły stan obiektów zabytkowych, stanowiących o tożsamości kulturowej obszaru.</li> <li>– Słabo rozbudowana infrastruktura sportowo-rekreacyjna.</li> </ul>

Tabela 6 Analiza metodą SWOT – szanse i zagrożenia

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> <li>– Ponadlokalne funkcje rdzenia obszaru mające wpływ na jakość życia mieszkańców ŁOF - wpisanie miasta Łomży jako obszaru strategicznej interwencji w planach rozwojowych woj. podlaskiego (wspieranie rozwoju usług publicznych, wzmacnianie atrakcyjności inwestycyjnej).</li> <li>– Wdrożenie działań nastawionych na pozyskanie nowych mieszkańców w drodze migracji spoza terenu Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego (np. poprzez podniesienie atrakcyjności osiedleńczej obszaru pod względem gospodarczym, kulturalnym i turystycznym).</li> <li>– Możliwość wykorzystania funduszy pochodzących z perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020 dla wdrożenia działań</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Zaburzenia cyklu zastępowalności pokoleń w wyniku ubytku osób w wieku przedprodukcyjnym i wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym mogą płynąć na pogorszenie się sytuacji gospodarczej obszaru w przyszłości.</li> <li>– Ograniczenia gospodarcze będące wynikiem braku swobodnego przemieszczania się osób, towarów i usług na zewnętrznej granicy UE.</li> <li>– Degradacja istniejącej sieci drogowej w wyniku presji przekraczającej jej możliwości techniczne.</li> <li>– Negatywny wpływ czynników niezależnych od władz samorządowych na rozwój gospodarczy obszaru (np. brak obwodnicy)</li> </ul>

<p>mających wpływ na zmniejszenie bezrobocia.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Współpraca międzygminna w celu podniesienia i wypromowania posiadanych potencjałów z wykorzystaniem narzędzi wspierających tworzenie i rozwój nowych podmiotów gospodarczych (perspektywa finansowa UE).</li> <li>– Przez teren województwa biegnie jeden z wariantów europejskiego korytarza transportowego tzw. Via Baltica (fragmenty dróg krajowych nr 8 i 61) dzięki czemu region ma szansę stać się ważnym szlakiem komunikacyjnym o znaczeniu europejskim, umożliwiającym bezpośrednie połączenie w transporcie lądowym pomiędzy krajami bałtyckimi a resztą UE.</li> <li>– Realizacja planowanych inwestycji energetycznych (linia 400 kV Ostrołęka-Łomża-Narew, linia 400 kV Ełk-Łomża oraz stacja 400/110 kV Łomża).</li> <li>– Duże zasoby gruntów leśnych (łącznie 10 396,92 ha), tereny atrakcyjne przyrodniczo i krajobrazowo, w połączeniu z zagospodarowaniem Narwi i jej dopływów mogą stworzyć spójny obszar o funkcji wypoczynkowej, ukierunkowanej na turystykę rowerową, pieszą i wodną.</li> <li>– Podnoszenie kwalifikacji administracji publicznej w zakresie gospodarowania na obszarach chronionych.</li> <li>– Możliwości rozwojowe branży turystycznej, która w perspektywie długoterminowej może stać się istotnym elementem regionalnej gospodarki - wzrost zainteresowania turystów obszarem o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych i licznych zabytkach.</li> <li>– Rozwój bazy gastronomiczno-hotelarskiej, promocja agroturystyki i ekoturystyki - widoczne są korzystne zmiany w trendach turystycznych (chęć obcowania z naturą) dające szansę na dynamiczny rozwój turystyczny obszaru.</li> <li>– Realizacja planowanych inwestycji z zakresu infrastruktury turystycznej (turystyka wodna na rzece Narew).</li> <li>– Integrowanie obecnej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej (szlaki piesze, rowerowe, konne, łowiska wędkarskie)</li> </ul>	<p>a koniecznych do uwzględnienia w planach długoterminowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Brak bezpieczeństwa energetycznego województwa oraz bardzo słaba i przestarzała sieć elektroenergetyczna i gazowa.</li> <li>– Rosnące natężenie ruchu pojazdów ciężarowych wpływające na jakość i bezpieczeństwo dróg.</li> <li>– Duże natężenie ruchu i małe zróżnicowanie w transporcie zbiorowym (tylko autobusy) powoduje wzmożenie transportu indywidualnego.</li> <li>– Zagrożenia powodziowe wynikające z gęstej sieci rzek o rozlewowym charakterze.</li> <li>– Traktowanie zasobów turystycznych jako czynnika hamującego rozwój gospodarczy.</li> <li>– Rozwój czynników wpływających na pogarszanie się jakości powietrza (zakłady produkcyjne emitujące zanieczyszczenia z procesów technologicznych, energetycznego spalania paliw stałych gazowych i spalania paliw w środkach transportu oraz gospodarstwa domowe ogrzewane indywidualnie)</li> <li>– Mała świadomość społeczna w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego (gospodarka odpadami, czynniki szkodliwe, efektywność energetyczna).</li> <li>– Niedostosowana oferta kształcenia zawodowego może hamować rozwojową gałąź „zielonego” przemysłu.</li> <li>– Niekorzystna strategia PKP dla województwa podlaskiego.</li> <li>– Regulacje prawne i rozwiązania systemowe, zwłaszcza w zakresie kontraktacji usług medycznych, skutkujące dalszym ograniczaniem dostępności do usług medycznych.</li> <li>– Brak zabezpieczenia województwie środków na zadania delegowane do JST.</li> </ul>
---	--

<p>i podejmowanie działań w kierunku jej rozbudowy jako czynniki sprzyjające podniesieniu atrakcyjności obszaru funkcjonalnego w kontekście wzrostu zainteresowania tego rodzaju wypoczynkiem.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Wdrażanie nowoczesnych rozwiązań transportowych w celu udogodnienia połączeń komunikacyjnych pomiędzy gminami.</li> <li>– Realizacja <i>Planu gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Łomża</i> w celu zachowania walorów środowiskowych.</li> <li>– Europejska polityka rolna w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020 jako narzędzie wspierające.</li> <li>– Perspektywa dla rozwoju rolnictwa ekologicznego w woj. podlaskim.</li> <li>– Dostępność środków z funduszy strukturalnych na działalność innowacyjną, utrzymanie preferencji dla regionów o niższym poziomie rozwoju oraz nacisk Komisji Europejskiej na wydatkowanie środków na działalność innowacyjną.</li> <li>– Pobudzanie pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich oraz poszukiwanie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności zamieszkującej na obszarach atrakcyjnych przyrodniczo i objętych ochroną.</li> <li>– Strategiczne planowanie wobec obszarów prawnie chronionych na poziomie wojewódzkim (poprawa jakości środowiska, trwała ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych oraz odtwarzanie i renaturalizacja ekosystemów zdegradowanych, rozwój turystyki kwalifikowanej i ekoturystyki).</li> <li>– Promowanie postaw i działań sprzyjających efektywności wykorzystania zasobów naturalnych.</li> <li>– Wzrost popytu na żywność ekologiczną, tradycyjną, o wysokiej jakości i regionalnych smakach.</li> <li>– Wzmocnienie roli ekonomii społecznej poprzez wspieranie rozwoju przedsiębiorczości społecznej i innych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz rozwój współpracy instytucjonalnej na rzecz ekonomii społecznej.</li> </ul>	
---	--

## 4. Określenie zewnętrznych uwarunkowań Strategii

W nowej perspektywie finansowej na lata 2014-2020 Unia Europejska w sposób szczególny traktować będzie obszary funkcjonalne, dlatego połączenie sił przez samorządy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oznacza wzmocnienie ich pozycji jako potencjalnych beneficjentów europejskich funduszy. Zintegrowane podejście terytorialne to nowa forma planowania rozwoju lokalnego w Polsce. Ma ona na celu wykorzystanie specyficznych potencjałów terytorialnych i likwidację barier w rozwoju poszczególnych obszarów, na których w ściśle określonych dziedzinach przeprowadzona zostanie interwencja, która zapewni bardziej efektywne wykorzystanie zasobów oraz przyczyni się do niwelowania zdiagnozowanych deficytów. Podejście to, mimo nowatorskiego charakteru, jest umiejscowione w polskim prawodawstwie. Opracowana *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* wynika w głównej mierze z dokumentów planistycznych i rozwojowych przygotowujących Polskę do unijnej perspektywy finansowej na lata 2014-2020.

Powołując się na dokument *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030* (przyjęty przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 roku), obszary funkcjonalne ośrodków regionalnych (czyli w naszym przypadku Łomży) tworzone są wokół ośrodków niepełniących funkcji ośrodków wojewódzkich, ale mających duży potencjał i duże znaczenie dla rozwoju kraju z punktu widzenia celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju. Są to miasta pełniące ważne role administracyjne, gospodarcze i społeczne, o skali oddziaływania znacznie mniejszej (przeważnie regionalnej) niż ośrodki metropolitalne czy pozostałe wojewódzkie. Regionalna integracja funkcjonalna, wspomaganie rozprzestrzeniania się procesów rozwojowych na obszary poza głównymi miastami oraz budowanie potencjału dla specjalizacji terytorialnej, to główne założenie dla rozwoju obszarów funkcjonalnych ośrodków regionalnych. Główną ideą rozwojową jest włączenie w procesy rozwojowe jak największego obszaru poszczególnych województw poprzez wspomaganie procesów integracji regionalnej wokół miast wojewódzkich i innych głównych miast, budowanie potencjału terytorialnego równoważenia rozwoju - gotowości do absorpcji impulsów służących wzrostowi, budowę warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych na obszary otaczające główne ośrodki miejskie oraz tworzenie warunków do absorpcji tych procesów w mniejszych miastach, a także na obszarach wiejskich.

Ośrodki subregionalne mają szczególne znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich, głównie jako katalizatory tworzenia funkcji pozarolniczych oraz jako inkubatory przedsięwzięć aktywizujących otaczające je tereny, głównie w tworzeniu miejsc pracy. Obok wsparcia rozwoju funkcji usługowych średniego rzędu ośrodki te w sferze przestrzennej będą wzmacniane dzięki poprawie dostępności

transportowej ośrodków subregionalnych i lokalnych do największych ośrodków miejskich. Stworzy to mieszkańcom otaczających obszarów wiejskich warunki do bardziej intensywnej mobilności przestrzennej i zawodowej przekładającej się na wyższą jakość życia bazując na lepszym dostępie do usług publicznych wyższego rzędu, czy do bardziej atrakcyjnych miejsc pracy.

Kluczowe z punktu widzenia rozwoju ośrodków regionalnych jest jak najlepsze wykorzystanie potencjału terytoriów cechujących się największą zdolnością do kreowania wzrostu gospodarczego oraz budowanie mechanizmów służących rozprzestrzenianiu procesów rozwojowych z biegunów wzrostu przy jednoczesnej budowie potencjału absorpcyjnego i wykorzystanie potencjału endogenicznego innych obszarów, takich jak ośrodki subregionalne, obszary wiejskie i inne obszary funkcjonalne o wyraźnej specjalizacji przestrzennej.

Z punktu widzenia budowy konkurencyjności regionów i efektywnego wykorzystania całego ich obszaru ważne jest nie tylko wsparcie dla stałego podwyższania konkurencyjności ośrodków wzrostu, ale także kreowanie warunków dla wykorzystania potencjału rozwojowego pozostałej, możliwie dużej części poszczególnych regionów. Odbywać się to będzie poprzez wzmacnianie potencjału do absorpcji i rozprzestrzeniania procesów rozwojowych na obszary położone poza funkcjonalnymi obszarami ośrodków wojewódzkich.

Podjęcie terytorialne zakłada odejście od postrzegania obszarów przez pryzmat granic administracyjnych na rzecz dostrzeżenia ich indywidualnych potencjałów, barier i wzajemnych zależności. Relacje te mogą zachodzić zarówno na płaszczyźnie instytucjonalnej, programowej, jak i na poziomie konkretnych interwencji: infrastrukturalnych, społecznych, edukacyjnych, zwiększających wzajemne pozytywne oddziaływanie pomiędzy obszarami. W *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego 2020* wskazane zostały tzw. obszary strategicznej interwencji jako miejsca, w których w największym stopniu będą realizowane poszczególne cele polityki rozwojowej. Są wśród nich subregionalne ośrodki wzrostu, gdzie interwencja ma dotyczyć głównie pobudzenia przedsiębiorczości i wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej. Ponadto z uwagi na pełnione funkcje ponadlokalne miasta te powinny być wspierane w rozwoju usług publicznych, które w sytuacji ograniczonej dostępności wewnętrznej w regionie mają szansę poprawić standard życia mieszkańców, nie tylko w ramach ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych, ale także dalszego otoczenia. Dlatego europejska perspektywa finansowa 2014-2020 jest bardzo korzystna dla gmin tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny. Natomiast gminy, których rozwój uwarunkowany jest siecią Natura 2000 – mogą liczyć na wsparcie inwestycji mających na celu zapewnienie alternatywnych źródeł dochodów dla ludności, przy jednoczesnym poszanowaniu wymogów ochrony środowiska

oraz utrzymaniu jego dobrego stanu. Podejmowane będą też działania dotyczące poprawy jakości środowiska i zapewnienia trwałej ochrony zasobów przyrodniczych.

Oprócz mechanizmów takich jak Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) oraz Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) znajdą zastosowanie również instrumenty kierujące wsparcie na ww. obszary jak projekty zintegrowane (operacje stanowiące wiązki projektów komplementarnych, wzmacniających realizację celów, a jednocześnie przynoszących efekt synergii). Zastosowane zostaną dodatkowo odpowiednie kryteria wyboru projektu oraz ukierunkowana dokumentacja konkursowa i mechanizm komplementarności w zakresie sprzężenia harmonogramów naborów projektów w ramach różnych instrumentów wsparcia tak, aby interwencja w zakresie obszarów strategicznych była jak najbardziej skoordynowana i tworzyła spójne, zintegrowane podejście terytorialne.



## 5. Spójność z krajowymi i unijnymi dokumentami strategicznymi

*Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020*, będąca wyrazem realnych potrzeb samorządów i społeczności lokalnych miasta Łomża oraz gmin Łomża, Nowogród, Piątnica, została poddana analizie oraz kompleksowej weryfikacji w zestawieniu z kluczowymi dokumentami strategicznymi i operacyjnymi o wymiarze ogólnoeuropejskim, krajowym, regionalnym oraz lokalnym. Przedmiotowe opracowanie jest w pełni zgodne z założeniami, priorytetami oraz celami artykułowanymi w dokumentach przedstawionych w dalszej części niniejszego rozdziału. Zgodność pokazana jest na zasadzie opisanie korelacji celów strategicznych określonych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego z konkretnymi zapisami widniejącymi w analizowanych dokumentach.

### *Strategia Europa 2020*

*Europa 2020* to unijna strategia wzrostu na najbliższe dziesięciolecie. Kluczowe założenia zawarte w *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* są w pełni zgodne z założeniami *Strategii Europa 2020*. Poniżej przedstawiono zgodność poszczególnych celów strategicznych z rekomendacjami Komisji Europejskiej przedstawionymi w *Strategii Europa 2020* w Polsce:

- Cel strategiczny 1: Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. „zielonego przemysłu”, dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny wpisuje się w obszar: bezrobocie wśród młodzieży, poziom zatrudnienia kobiet i osób starszych, infrastruktura oraz środowisko dla rozwoju przedsiębiorczości.
- Cel strategiczny 2: Ochrona i wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki zasobami kultury i środowiska wpisuje się w: obszar środowisko dla rozwoju przedsiębiorczości.
- Cel strategiczny 3: Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia wpisuje się w: obszar infrastruktura oraz środowisko dla rozwoju przedsiębiorczości.

### *Programowanie perspektywy finansowej 2014 -2020 - Umowa Partnerstwa*

Umowa Partnerstwa (UP) jest dokumentem określającym strategię interwencji funduszy europejskich w ramach polityk unijnych: polityki spójności, wspólnej polityki rolnej (WPR) i wspólnej polityki

rybołówstwa (WPRyb) w Polsce w latach 2014-2020. Instrumentami realizacji UP są krajowe programy operacyjne (KPO) i regionalne programy operacyjne (RPO). Dokumenty te wraz z UP tworzą spójny system dokumentów strategicznych i programowych na nową perspektywę finansową. Poniżej zaprezentowano zgodność celów strategicznych sformułowanych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego względem celów tematycznych Umowy Partnerstwa:

- Cel strategiczny 1: Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. „zielonego przemysłu”, dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny, zgodny jest z:
  - celem tematycznym 3. Wzmacnianie Konkurencyjności MŚP, sektora rolnego,
  - celem tematycznym 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników,
- Cel strategiczny 2: Ochrona i wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki zasobami kultury i środowiska, zgodny jest z:
  - celem tematycznym 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach,
  - celem tematycznym 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem,
  - celem tematycznym 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej,
  - celem tematycznym 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem,
  - cel tematycznym 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami,
- Cel strategiczny 3: Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia zgodny jest z:
  - celem tematycznym 9. Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem.
  - celem tematycznym 10. Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie.

*Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* jest zgodna z celami polityki przestrzennego zagospodarowania kraju oraz kierunkami działań zawartymi w *Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030*. Poniżej przedstawiono cele Koncepcji, z którymi zgodny jest układ celów strategicznych i operacyjnych sformułowanych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego:

- cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności,
- cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów,
- cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w równych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury,
- cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski,
- cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.

*Założenia Krajowej Polityki Miejskiej do roku 2020 (projekt)*

Kluczowe założenia *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* wpisują się w założenia Krajowej Polityki Miejskiej do roku 2020. Opracowane obszary zintegrowanej interwencji wpisują się w następujące cele wskazane w Założeniach Krajowej Polityki Miejskiej do roku 2020:

- cel 2. Wspomaganie rozwoju subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich, przede wszystkim na obszarach problemowych polityki regionalnej (w tym na niektórych obszarach wiejskich) poprzez wzmacnianie ich funkcji oraz przeciwdziałanie ich upadkowi ekonomicznemu),
- cel 5. Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach miejskich. Cel ten służy kreowaniu warunków instytucjonalnych (organizacyjnych) i prawnych dla właściwego prowadzenia polityki rozwoju miast na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.

*Strategia Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo*

Cele strategiczne wskazane dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w pełni korespondują z obszarami strategicznymi oraz celami zawartymi w *Strategii Rozwoju Kraju 2020 – Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo*. Program inwestycji zintegrowanych o znaczeniu subregionalnym wykazuje zgodność z:

- Obszarem strategicznym II. Konkurencyjna gospodarka:
  - cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki, II.2.4. Poprawa warunków ramowych dla prowadzenia działalności gospodarczej,
  - cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego, II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego,
  - cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko, II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej, II.6.4. Poprawa stanu środowiska,
  - cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu, II.7.2. Modernizacja i rozbudowa połączeń transportowych, II.7.3. Udrożnienie obszarów miejskich.
- Obszarem strategicznym III. Spójność społeczna i terytorialna:
  - cel III.1. Integracja społeczna, III.1.1. Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym,
  - cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych, III.2.2. Zwiększenie efektywności systemu świadczenia usług publicznych,
  - cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, III.3.3. Tworzenie warunków dla rozwoju ośrodków regionalnych, subregionalnych i lokalnych oraz wzmacniania potencjału obszarów wiejskich.

*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*

Projekty inwestycji zintegrowanych o znaczeniu subregionalnym przewidzianych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są zgodne z dokumentem KSRR 2010 – 2020, określającym cele polityki regionalnej i instrumenty ich realizacji w kontekście przestrzennym. KSRR ukierunkowuje interwencję do najważniejszych obszarów miejskich (ośrodków subregionalnych). Podstawowe założenia Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020 korespondują z celem nadrzędnym KSRR: „efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym”. KSRR ustala trzy cele szczegółowe do 2020 roku, które znajdują odzwierciedlenie w celach strategicznych sformułowanych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego:

- cel polityki regionalnej: wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, cel znajduje odzwierciedlenie w Celu strategicznym 1,
- cel polityki regionalnej: Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych – zgodność z Celem strategicznym 2,
- cel polityki regionalnej: Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie - zgodność z Celem strategicznym 3.

Dokumenty europejskie i krajowe związane z polityką niskoemisyjną

Projekty inwestycji zintegrowanych o charakterze subregionalnym opracowanych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach określonych celów strategicznych wpisują się w założenia polityki niskoemisyjnej, zawartymi w dokumentach na poziomie europejskim i krajowym. Obecnie mamy do czynienia z kilkoma dokumentami strategicznymi Komisji Europejskiej, pokazującymi jak jej zdaniem wyglądać powinny kluczowe sektory przemysłu Unii Europejskiej i wciąż kształtująca się szeroko rozumiana polityka energetyczno-klimatyczna UE: *Niskoemisyjna mapa drogowa 2050* (8 marca 2011 r.), *Transportowa mapa drogowa 2050* (28 marca 2011r.), *Mapa drogowa nt. efektywnego korzystania z zasobów* (20 września 2011 r.), *Energetyczna mapa drogowa 2050* (15 grudnia 2011 r.), *Plan działania prowadzący do przejścia na konkurencyjną gospodarkę niskoemisyjną do 2050 r.* (marzec 2011 r.).

Komplementarnym z powyższymi dokumentem na poziomie krajowym są *Założenia Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej (NPRGN)*. Cele strategiczne określone dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego są w pełni komplementarne z poniższymi celami szczegółowymi sformułowanymi w ramach NPRGN:

- cel szczegółowy 1: Rozwój niskoemisyjnych źródeł energii,
- cel szczegółowy 2: Poprawa efektywności energetycznej,
- cel szczegółowy 3: Poprawa efektywności gospodarowania surowcami i materiałami,
- cel szczegółowy 4: Rozwój i wykorzystanie technologii niskoemisyjnych,
- cel szczegółowy 5: Zapobieganie powstawaniu oraz poprawa efektywności gospodarowania odpadami,
- cel szczegółowy 6: Promocja nowych wzorców konsumpcji.

*Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*

Kluczowe założenia *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020* w pełni odpowiadają i korespondują z celami wyartykułowanymi w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*.

Cel strategiczny 1 niniejszej Strategii: Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. „zielonego przemysłu”, dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny, odzwierciedla kluczowe elementy *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, skupiając się na następujących celach operacyjnych:

- cel operacyjny 1.1. Rozwój przedsiębiorczości,
- cel operacyjny 1.3. Rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu,
- cel operacyjny 2.1. Aktywność podlaskich przedsiębiorstw na rynku ponadregionalnym,
- cel operacyjny 2.2. Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa,
- cel operacyjny 2.5. Podniesienie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu.

Cel strategiczny 2 niniejszej Strategii: Ochrona i wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki zasobami kultury i środowiska, koncentruje się na następujących celach operacyjnych *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*:

- cel operacyjny 1.5. Efektywne korzystanie z zasobów naturalnych,
- cel operacyjny 1.6. Nowoczesna infrastruktura sieciowa,
- cel operacyjny 2.3. Rozwój partnerskiej współpracy transgranicznej,
- cel operacyjny 3.4. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami.

Cel strategiczny 3 niniejszej Strategii: Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia, ściśle koresponduje z niżej wymienionymi celami operacyjnymi sformułowanymi w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*:

- cel operacyjny 1.4. Kapitał społeczny jako katalizator procesów rozwojowych,
- cel operacyjny 3.1. Zmniejszenie negatywnych skutków problemów demograficznych,
- cel operacyjny 3.2. Poprawa spójności społecznej,
- cel operacyjny 3.3. Poprawa stanu zdrowia społeczeństwa oraz bezpieczeństwa publicznego.

Dokumenty strategiczne samorządów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Logika interwencji w ramach *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020*, została zaprojektowana także w zgodności z dokumentami planistycznymi poszczególnych samorządów współpracujących w ramach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Strategia jest niniejszym spójna z następującymi dokumentami szczebla lokalnego: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Miasta Łomża do 2020 roku, Plan Odnowy Miejscowości Nowogród

na lata 2010-2018, Program przebudowy i budowy dróg na terenie Gminy Nowogród na lata 2011-2015 z perspektywą do roku 2020, Program rozwoju turystyki Gminy Nowogród na lata 2010-2020, Strategia rozwoju gminy Piątnica do 2015 r., Program poprawy bezpieczeństwa i zwiększania dostępności do podstawowej sieci dróg województwa podlaskiego poprzez budowy, przebudowy i remonty dróg gminnych Gminy Łomża.

## 6. Delimitacja granic MOF Miasta Łomży i Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

26 września 2013 roku przedstawiciele czterech samorządów: miasta Łomży oraz gmin Nowogród, Piątnica i Łomża podpisali list intencyjny o wyrażeniu wspólnej woli powołania Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Na przełomie października i listopada 2013 roku wszystkie gminy przyjęły uchwały aprobujące powołanie Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. 21 lutego 2014 roku podpisane zostało porozumienie ramowe, które ustala warunki współdziałania w zakresie programowania, wdrażania, finansowania, ewaluacji, uzgadniania wspólnych inwestycji, bieżącej obsługi i rozliczeń w celu wspomagania zrównoważonego rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz zwiększenia zaangażowania miast i ich obszarów funkcjonalnych w zarządzaniu środkami strukturalnymi UE, a także efektywnego wykorzystania środków unijnych przez Łomżyński Obszar Funkcjonalny. 24 października 2014 r. w Urzędzie Marszałkowskim w Białymstoku, na wniosek Prezydenta Miasta Łomża odbyła się konferencja, która poświęcona była określeniu obszaru funkcjonalnego i jego granic, ośrodka funkcjonalnego miasta Łomży. 4 listopada 2014 r. w ratuszu na specjalnie zwołanej konferencji poinformowano o pozytywnej opinii dotyczącej wytyczenia Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju przyjęta przez radę Ministrów RP 13 grudnia 2011 r. zawiera nowy element polityki przestrzennej i społeczno-gospodarczej, który stanowią obszary funkcjonalne ( w tym obszary funkcjonalne ośrodków subregionalnych). Kwestią kluczową dla ich funkcjonowania oprócz powiązań społeczno-gospodarczych pomiędzy poszczególnymi gminami i ośrodkiem miejskim jest jednoznaczne wytyczenie granic obszaru funkcjonalnego.

Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego w Białymstoku zleciło opracowanie ekspertyzy, która miała na celu określenie obszarów funkcjonalnych ośrodków subregionalnych w województwie podlaskim dla miast Łomży oraz Suwałk. Wyznaczenie miejskich obszarów funkcjonalnych odbywa się w oparciu o zdefiniowane wskaźniki i kryteria. Założeniem dla opracowania wskaźników i kryteriów delimitacji Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego było objęcie analizą miasta na prawach powiatu Łomży oraz obszaru wszystkich gmin powiatu łomżyńskiego. Okres analizy obejmował lata 2007-2013, a w niektórych przypadkach poszerzany był o rok 2006 lub zawężany do okresu 2009-2013 i 2010-2013. Jako punkt odniesienia wykorzystywano średnią lub medianę dla gmin województwa podlaskiego lub powiatu łomżyńskiego.

Poniżej zestawiono przyjęte dla opracowania delimitacji Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego kryteria i wskaźniki.



Tabela 7 Kryteria i wskaźniki delimitacji

Kryteria podstawowe	
1	Średnioroczna zmiana liczby ludności (2006-2013) – średnia geometryczna
2	Liczba nowych zameldowań z miasta (suma 2007-2013, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców)
3	Powierzchnia mieszkań oddanych do użytkowania (suma 2007-2013, w m <sup>2</sup> , w przeliczeniu na 1000 mieszkańców)
4	Liczba dojeżdżających do pracy do Łomży w wieku produkcyjnym (2001, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców)
5	Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą (2013, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) oraz tempo wzrostu tego wskaźnika w okresie 2007-2013
6	Liczba nowo zarejestrowanych w REGON prywatnych podmiotów gospodarczych (suma 2007-2013, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców)
7	Dochody budżetów gminnych z tytułu udziału w PIT per capita (2013) oraz realne tempo wzrostu tego wskaźnika w okresie 2007-2013
8	Dochody budżetów gminnych z podatków od nieruchomości od osób fizycznych per capita (2013) oraz realne tempo wzrostu tego wskaźnika w okresie 2007-2013
9	Finansowy wskaźnik współpracy w ujęciu bieżącym – miara bieżących transferów finansowych pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego (2013)
10	Pacjenci korzystający z porad lekarzy specjalistów w Szpitalu Wojewódzkim (2013)*
11	Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (2013)
12	Współczynnik koncentracji Herfindahla – miara koncentracji sieci osadniczej (2009), zastosowana dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich
13	Wskaźnik obciążenia demograficznego (2013)
14	Wyniki egzaminu na koniec szkoły podstawowej (2013)
15	Odsetek uczniów dojeżdżających do szkół na terenie gmin
16	Zmiana długości dróg gminnych utwardzonych (2004-2014, w km)
17	Dobowa przybliżona liczba kursów z gminy do Łomży (2014)
18	Skład aglomeracji ściekowej (2014)
Kryteria dodatkowe	
1	Odsetek budynków z możliwością dostępu do internetu (2012)
2	Liczba nowozarejestrowanych organizacji pozarządowych (suma 2007-2013, w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców)
*kryterium nie zostało uwzględnione	

Źródło: dane UM w Łomży

Uzyskanie przez gminę co najmniej 50% maksymalnej liczby punktów (34), dawało możliwość włączenia gminy do obszaru funkcjonalnego miasta Łomży. Najwięcej kryteriów delimitacji spełniły gminy: Piątnica, Łomża, Nowogród.

Dla powołania Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego istotne są również argumenty wynikające z uwarunkowań przestrzennych. Z punktu widzenia rozwoju regionu, Łomża stanowi wielofunkcyjny ośrodek równoważenia rozwoju, należący do kategorii ośrodków subregionalnych, ujętych w KPZK 2030. Zdefiniowany obszar: Miasto Łomża oraz gminy: Łomża, Nowogród i Piątnica, stanowi układ przestrzenny powiązany funkcjonalnie, który charakteryzuje się wspólnymi uwarunkowaniami i działaniami na rzecz jego rozwoju. Do najważniejszych należą:

1. W zakresie ochrony unikatowego środowiska przyrodniczego i kulturowego:

- wspólna polityka na rzecz ochrony środowiska w obszarach Natura 2000, w ramach ochrony przeciwpowodziowej w dolinach Narwi i Pisy,
- wspólne wykonywanie zadań ochronnych w Łomżyńskim Parku Krajobrazowym Doliny Narwi,
- rewitalizacja przestrzeni miejskiej i gminnej, w tym układów urbanistycznych (Nowogród, skansen w Nowogrodzie, forty carskie w Piątnicy, adaptacja hali targowej w Łomży).

2. W zakresie zagospodarowania turystycznego:

- wspólna polityka zagospodarowania turystycznego doliny Narwi w oparciu o drogę wodną Narwi (porty rzeczne i bulwary w Łomży i Nowogrodzie, przystanie rzeczne w Siemieniu Nadrzecznym, w gminie Łomża i w Piątnicy),
- realizacja wspólnych ścieżek rowerowych i pieszych.

3. W zakresie infrastruktury drogowej i technicznej:

- przebieg korytarza międzynarodowej sieci TEN-T drogi ekspresowej Via Baltica z obwodnicą Miasta Łomży,
- skrzyżowanie dróg krajowych nr 61, 63 i 64 oraz dróg wojewódzkich nr 645, 668, 677, 679,
- przebieg korytarza linii elektro-energetycznej 400 kV wraz ze stacją transformatorową 400/110 kV w Podgórzu,
- przebieg gazociągu wysokiego ciśnienia.

Wynik delimitacji przeprowadzonej przez PBPP w Białymstoku odpowiada stanowisku wyrażonym w liście intencyjnym o współpracy w celu utworzenia i rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego podpisanego przez przedstawicieli samorządów, którzy wyrazili opinię dotyczącą określenia obszaru funkcjonalnego o znaczeniu regionalnym i jego granic. Łomżyński Obszar Funkcjonalny obejmujący miasto Łomżę oraz gminy: Łomża, Nowogród, Piątnica został wprowadzony do projektu planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego.

## 7. Wizja rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020

Samorządy ŁOF rozumiane jako wspólnoty mieszkańców i ich organizacji podejmują wyzwanie zintegrowanego zarządzania rozwojem oraz budowy nowoczesnego systemu usług publicznych. Fundamentalnym założeniem działania ŁOF jest spójny i kompleksowy charakter procesów planowania oraz urzeczywistniania wizji rozwoju, która została zdefiniowana poniżej.

*Rysunek 1. Wizja rozwoju ŁOF*

### Wizja rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Łomżyński Obszar Funkcjonalny w 2020 roku będzie dysponował zintegrowanym i wydajnym systemem realizacji usług publicznych, który w sposób optymalny będzie zaspokajał potrzeby mieszkańców, organizacji oraz przedsiębiorstw. Będzie to obszar, na którym efektywnie wykorzystywane są zasoby naturalne oraz dziedzictwo historyczne w ramach kompleksowych projektów rozwoju gospodarczego, społecznego i ochrony środowiska.

Sukces Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego opiera się z jednej strony na zapewnieniu warunków wygodnego i dostatniego życia mieszkańców, dobrej pracy i odpoczynku. Z drugiej strony podstawowym elementem wizji rozwoju ŁOF jest kreowanie przestrzeni dla dynamicznego rozwoju biznesu – w tym zarówno w oparciu o ugruntowane potencjały (np. nowoczesna branża spożywcza), ale także stymulowanie nowych kierunków rozwoju – tzw. zielonych przemysłów, turystyki.

Obraz Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w roku 2020, który wyznacza też strategiczny kierunek dla zintegrowanej interwencji podejmowanej przez samorządy, obejmuje dynamiczną, innowacyjną, zdywersyfikowaną gospodarkę lokalną. ŁOF w perspektywie 2020 roku jest terenem spójnym, gdzie jakość życia mieszkańców stanowi centrum zainteresowania instytucji publicznych oraz skutecznie implementowane są zasady zrównoważonego rozwoju oraz ochrony klimatu. Dostępność atrakcyjnych przestrzeni publicznych gwarantuje wydajny i efektywny system komunikacyjny. Na tych podstawach możliwe jest kreowanie pozycji Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jako subregionalnego centrum wzrostu.

### Struktura koncepcji rozwoju

Strategia Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, aby mogła stanowić narzędzie dla skutecznego zarządzania rozwojem, musi odnosić się treściowo do konkretnych obszarów lub dziedzin, które zostały uznane za kluczowe z punktu widzenia zaspokajania potrzeb mieszkańców. Obszary te są często nazywane „domenami planowania strategicznego”, a ich wyodrębnienie jest kluczowe z punktu widzenia struktury programu rozwoju, a także jego ostatecznej zawartości. W ramach prac nad strategią rozwoju ŁOF zdecydowano wyznaczyć następujące domeny planowania, ściśle powiązane w dalszej części z celami na poziomie strategicznym:



### Gospodarka i zielone przemysły

Strategicznym kierunkiem rozwoju ŁOF jest tworzenie otoczenia dla budowy nowoczesnej gospodarki w ścisłym odniesieniu do zidentyfikowanych zasobów. Istotne jest także zapewnienie optymalnych warunków dla rozwoju biznesu, w szczególności w zakresie wydajnego systemu komunikacyjnego. Rozwój zielonych przemysłów – wykorzystanie zasobów przyrodniczych na rzecz rozwoju turystyki oraz dalsze wzmocnienie nowoczesnego sektora spożywczego będą promowane jako kluczowe trendy stymulowania wzrostu ekonomicznego i społecznego w obszarze funkcjonalnym Łomży. W ramach

domeny zaprojektowano rozwój ŁOF w zakresie rozwoju przedsiębiorczości, a także zastosowanie nowoczesnych form rozwoju i wzmocnienia zasobów ludzkich obszaru. Istotnym elementem strategicznym jest nastawienie na gospodarkę opartą na wiedzy i innowacjach oraz upatrywanie szans dla rozwoju przedsiębiorczości właśnie w tym kontekście w nowych branżach, dla których perspektywy wzrostu wynikają z nowych uwarunkowań społecznych i demograficznych.

#### **Dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe**

Jako podstawę zrównoważonego zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym ŁOF w formie zintegrowanej należy uznać nastawienie na wydajne i efektywne wykorzystanie zasobów przyrodniczych oraz dziedzictwa kultury. Obszar planowania strategicznego obejmuje w szczególności budowanie inteligentnych oraz przyjaznych dla środowiska systemów transportowych, a także rewaloryzację substancji zabytkowych, także w sensie ich efektywności energetycznej. Inne ważne kierunki działania w ramach domeny planowania strategicznego to nowoczesne, zintegrowane systemy gospodarki odpadami, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, edukacja ekologiczna, przestrzenie zielone, usuwanie azbestu, dbałość o czystość zasobów przyrodniczych.

#### **Zintegrowane usługi publiczne**

Domena obejmuje całość zagadnień, które koncentrują się na efektywności systemu zaspokajania potrzeb mieszkańców i organizacji (zarówno społecznych jak i o charakterze komercyjnym) - tj. rozumienia aktywności samorządów jako działalności usługowej. W ramach obszaru planowania strategicznego szczególną uwagę zwraca się na nowoczesne formy działania w pomocy społecznej obejmujące

kompleksowe podejście do rewitalizacji, nowoczesne usługi edukacyjne dopasowane do dynamiki rozwoju gospodarczego i rynku pracy, zapewnienie usług opiekuńczych (w tym w zakresie opieki nad dziećmi do lat 3, a także zastosowanie w formie zintegrowanej nowoczesnych narzędzi na rzecz zaspokajania potrzeb wynikających ze starzenia się społeczeństwa – opieki senioralnej). Innym ważnym kierunkiem interwencji jest poprawa jakości usług opieki zdrowotnej na obszarze funkcjonalnym.

Struktura koncepcji strategicznej Łomżyńskiego Obszaru jest prosta i jednocześnie kompletna – domeny planowania strategicznego wyznaczają obszary, które rozpatrywane łącznie pozwalają myśleć o przyszłym rozwoju obszaru jako całości.

## 8. Cele Strategii Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

### 8.1 Cel nadrzędny oraz cele strategiczne

Strategię Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020 traktuje się przede wszystkim jako narzędzie wsparcia rozwoju społeczno-gospodarczego samorządów lokalnych skupionych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym.

Zgodnie z przyjętymi założeniami programu rozwoju ma on przyczynić się do istotnej poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej obszaru, co w efekcie przełoży się na zwiększenie integracji ŁOF poprzez budowę powiązań gospodarczych i poprawę jakości życia społeczności lokalnej, jako kluczowego wyzwania stojącego przed każdym samorządem. Strategia dla ŁOF opiera się na założeniach rozwojowych dla regionu zapisanych w *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, która zakłada terytorializację celów. Efektywność polityki rozwoju jest uwarunkowana analizą potencjałów i barier oraz właściwego dostosowania interwencji do specyfiki obszaru. Rdzeń ŁOF, będący byłą stolicą województwa, postrzegany jest w SRWP do roku 2020 jako naturalny subregionalny ośrodek wzrostu. Dlatego istotne będzie koncentrowanie działań na rzecz pobudzania przedsiębiorczości i wzmacniania atrakcyjności inwestycyjnej.

Odzwierciedleniem wskazań na poziomie *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020*, jest również zaprezentowana w poprzednich rozdziałach diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Wprost wskazuje ona na wyzwania, jakie stoją przed współpracującymi samorządami, w szczególności w obszarze wspierania rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez tworzenie warunków dla aktywności inwestorów lokalnych oraz zewnętrznych, wzmacniania kapitału ludzkiego i społecznego, w tym również w odniesieniu do mobilności mieszkańców oraz zwiększania ich szans na rynku pracy. Kompleksowa diagnoza obszaru wsparcia poprzez wskazanie potencjałów i problemów umożliwia zaprojektowanie skoordynowanej interwencji publicznej w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym. Zatem niniejsze założenia rozwojowe odnoszące się do całego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego z jednej strony zostały zdefiniowane w oparciu o zidentyfikowane potrzeby obszaru, z drugiej natomiast w pełni korespondują z wyzwaniami stojącymi przed Łomżyńskim Obszarem Funkcjonalnym artykułowanymi na poziomie regionalnych dokumentów strategicznych.

W związku z powyższym nadrzędnym celem realizowanym w ramach *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 -2020* jest:

## Cel nadrzędny Strategii Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Skuteczna integracja funkcjonalna Miasta Łomży, Gminy Łomża, Gminy Nowogród i Gminy Piątnica w ramach optymalizacji systemu usług publicznych oraz wykorzystania unikatowych zasobów i potencjału tego obszaru na rzecz dynamicznego rozwoju gospodarczego.

Powyżej wskazany cel nadrzędny przyczyni się do osiągnięcia wizji, jaka została wskazana dla województwa podlaskiego, a która skupia się przede wszystkim na zrównoważonym i inteligentnym rozwoju gospodarczym regionu.

Realizacja celu nadrzędnego jest istotna zarówno dla rozwoju poszczególnych samorządów skupionych w ŁOF, jak również kompleksowo rozumianego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Efektywne wykorzystanie inwestycji zintegrowanych o znaczeniu subregionalnym jest możliwe poprzez precyzyjne zdefiniowanie celów strategicznych, bezpośrednio wynikających ze zdiagnozowanych przewag i deficytów ŁOF. Diagnoza obszaru wsparcia, jak również zidentyfikowane problemy i potencjały pozwoliły na zaprojektowanie trzech względem siebie komplementarnych celów strategicznych ukierunkowanych na efektywne wykorzystanie interwencji publicznej opierając ją o aspekt terytorialny i przestrzenny.

Jednym z podstawowych założeń rozwoju jest wykreowanie obszaru funkcjonalnego Łomży na rzeczywiste subregionalne centrum wzrostu – które będzie koncentrować dynamikę rozwoju gospodarczą tej części regionu, jednocześnie gwarantując wysoką jakość życia oraz zapewniając najwyższe standardy w nowoczesnych systemach zarządzania w usługach publicznych. Rozumiana w ten sposób nowa jakość w podejściu do zarządzania rozwojem wymaga zastosowania specyficznych instrumentów w wymiarze zintegrowanym. Właśnie zintegrowane podejście do planowania interwencji publicznej wyznacza kontekst w jakim definiowane były poszczególne cele strategiczne Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

## Cele strategiczne ŁOF

### 1 Cel Strategiczny Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. "zielonego przemysłu", dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny

### 2 Cel Strategiczny Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Ochrona i wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki zasobami kultury i środowiska

### 3 Cel Strategiczny Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia

Powyżej wymienione cele strategiczne wskazują trzy główne kierunki, w jakich lokalne samorządy planują współdziałać na rzecz rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Korespondują one z pakietem legislacyjnym dla funduszy *Wspólnych Ram Strategicznych na lata 2014 - 2020* oraz opartymi na nich celami *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014 - 2020*. Pierwszy z celów strategicznych: Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. "zielonego przemysłu", dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny, skupia się na zapewnieniu poprawy warunków dla rozwoju gospodarczego. Zdynamizowanie gospodarki obszaru będzie polegało na kompleksowej interwencji polegającej z jednej strony na modernizacji i rozbudowie infrastruktury (głównie drogowej), z drugiej natomiast strony – opartej o aktywizację bezrobotnych i promowanie przedsiębiorczości wśród mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, z wykorzystaniem



potencjału tkwiącego w tzw. „zielonym przemyśle”. Specyfika obszaru, jego rolniczy charakter, będący podstawą gospodarki, wzrastająca dostępność transportowa oraz czyste środowisko i potencjał turystyczny, są zasobami, których wykorzystanie może wpłynąć na rozwój regionalnej gospodarki. W kontekście stabilnego poziomu zaludnienia i rosnącej atrakcyjności osiedleńczej, priorytetowe znaczenie ma stymulowanie gospodarki i tworzenie nowych miejsc pracy. Należy zwrócić uwagę na duży potencjał, jaki dla obszaru niesie obecność rzeki Narew. Przywrócenie jej naturalnej spływności, reaktywacja żeglugi i zagospodarowanie miejsc postojowych, stworzenie warunków dla rekreacji i uprawiania sportów wodnych oraz rewitalizacja terenów przybrzeżnych może stać się kołem napędowym w rozwoju gospodarczym obszaru znacząco wpływając na jego atrakcyjność turystyczną. Tego rodzaju działania stworzą również lepsze warunki do organizacji imprez o charakterze kulturalnym i promującym zasoby Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Drugim celem strategicznym wskazanym dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest: Ochrona i wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki zasobami kultury i środowiska. Cel ten wskazuje na aspekty związane z zachowaniem i ochroną zasadniczych dóbr Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jakimi są unikatowe zasoby przyrodnicze i dziedzictwo kultury. Istotne znaczenie dla ich podtrzymania ma tutaj czynnik edukacyjny. Dlatego ważne są działania wpływające na wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców, poprzez budowanie ścieżek edukacyjnych i organizację wydarzeń o charakterze promującym dziedzictwo naturalne obszaru. Jednocześnie dbałość o zachowanie walorów przyrodniczych niweluje negatywne skutki związane z rozwojem gospodarczym. Omawiany cel stymuluje także atrakcyjność osiedleńczą, turystyczną, jak również inwestycyjną. W tym kontekście kluczowe znaczenie ma rozwój inteligentnych systemów transportowych, wpływający na zasoby środowiska i jego ochronę. Dodatkowo kompleksowa interwencja publiczna wpłynie na wzrost jakości życia osób zamieszkujących Łomżyński Obszar Funkcjonalny.

Trzeci cel strategiczny to: Wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia. Powiązania funkcjonalne pomiędzy rdzeniem obszaru i otaczającymi go gminami pozwalają na efektywne dostosowanie i rozwój usług publicznych wyższego rzędu – mając na uwadze zwiększanie dobrostanu populacji Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W niniejszej Strategii w ramach omawianego celu jako kluczowe usługi publiczne zdefiniowano edukację (głównie w zakresie opieki nad małymi dziećmi i opieki przedszkolnej, oraz szkolnictwa zawodowego), a także usługi związane z zabezpieczeniem społecznym i ochroną zdrowia. Skierowaniu interwencji

publicznej w obszary związane z szeroko rozumianą integracją społeczną może wpłynąć na wzrost jakości życia osób starszych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wzrost spójności wewnętrznej obszaru jest warunkowany również skutecznym świadczeniem omawianych usług publicznych wyższego rzędu oraz aktywnością organizacji pozarządowych. Kluczowe znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego mają również inwestycje w nowoczesną edukację i aktywizację ekonomiczną mieszkańców poprzez stwarzanie im możliwości do integracji zawodowej, szczególnie w kontekście regionalnego rynku pracy. Szczególnie ważnym zadaniem jest zatrzymanie na terenie ŁOF absolwentów wyższych uczelni i szkół średnich, którzy muszą tu znaleźć możliwości zatrudnienia/samozatrudnienia oraz dalszego kształcenia. Warto dodać, iż Łomża posiada adekwatny potencjał i zasoby pozwalające na pełnienie roli lidera i dostawcy usług. Wszelkie działania sprzyjające wzmocnieniu kapitału społecznego i ludzkiego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego mają wpływ na jego integralność i popraw jakości życia mieszkańców różnych grup społecznych.

## 8.2 Cele operacyjne oraz przypisane działania

Przyjęta w niniejszej Strategii formuła interwencji została ukierunkowana na wykorzystanie potencjałów i zasobów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego i poszczególnych samorządów w oparciu o zintegrowany charakter przedsięwzięć rozumianych jako inwestycje zintegrowane o znaczeniu subregionalnym.

Struktura interwencji oparta na 3 celach strategicznych oraz wyznaczonych w ich ramach celach operacyjnych i konkretnych działaniach (projekty) zakłada spójny i wszechstronny rozwój społeczno-gospodarczy Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, który jest możliwy poprzez kompleksowe spojrzenie na analizowany obszar, zarówno w perspektywie regionalnych dokumentów planistycznych (przede wszystkim *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 roku* oraz *RPO Województwa Podlaskiego 2014-2020*), jak również wniosków płynących z diagnozy obszaru. Przyjęty w Strategii sposób niwelowania problemów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego uwzględniający potencjały obszaru, został oparty na wskazaniu do realizacji konkretnych projektów, rozumianych jako inwestycje zintegrowane o znaczeniu subregionalnym.

Poziom operacyjny koncepcji strategicznej dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego został zbudowany w oparciu o:

- kompleksową diagnozę społeczno-gospodarczą Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,
- identyfikację kluczowych problemów i potencjałów obszaru,
- uwarunkowania prawne definiujące zakres interwencji publicznej,
- cele strategiczne wskazane dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,

- dokumenty planistyczne o wymiarze ogólnoeuropejskim, krajowym, regionalnym oraz lokalnym.

*Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020*, jest dokumentem planistycznym, który w kompleksowy sposób odpowiada na zidentyfikowane potrzeby obszaru. Co warto podkreślić, zaprojektowany schemat strategiczny odnosi się do kompleksowo rozumianego obszaru wsparcia, a inwestycje zintegrowane o charakterze subregionalnym stanowią jedno z narzędzi wykorzystywanych do stymulowania rozwoju społeczno-gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Ze względu na nowatorski charakter planowania rozwoju obszarów funkcjonalnych, opierający się o charakter zintegrowany oraz aspekt terytorialny, niniejszy dokument prezentuje i definiuje możliwie szeroki zakres interwencji (działań), które mogą oddziaływać na cały obszar oraz wpływać na dobrostan mieszkańców.

W pierwszej kolejności zdefiniowano trzy spójne cele strategiczne. Następnie sporządzono systematykę celów operacyjnych oraz działań, które korespondują zarówno z regionalnymi dokumentami strategicznymi, jak również odpowiadają na zidentyfikowane potrzeby inwestycyjne gmin – członków Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. W dalszych częściach rozdziału zaprezentowano system powiązań w ramach Strategii (koncepcja strategiczna) obejmujący cele strategiczne, cele operacyjne i przypisane im konkretne działania (projekty). Szczegółowy opis logiki interwencji poszczególnych działań znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszego dokumentu.

Tabela 8 Koncepcja strategiczna dla ŁOF – cel strategiczny 1, cele operacyjne i projekty

Cel strategiczny 1 Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. „zielonego przemysłu”, dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny		
Cel operacyjny 1.1 Poprawa dostępności i jakości stref aktywności gospodarczej	Cel operacyjny 1.2 Wzmocnienie zasobów ludzkich i aktywizacja zawodowa	Cel operacyjny 1.3 Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej
Projekty		
Łączą nas drogi – Usprawnienia drogowe w ŁOF	Aktywizacja zawodowa w oparciu o zawody zielonych przemysłów	Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych na obszarze ŁOF
Łączy nas rzeka – miejsca integracji	Agroturystyka i samozatrudnienie 45+	Wykształcone kadry motorem gospodarki
Łączy nas - rzeka rewitalizacja	Zielone miejsca pracy w ŁOF	Pieniądze na start
Łądownisko	Letnie imprezy kulturalno rozrywkowe na terenie ŁOF	Przedsiębiorczy 50&30
		Program wsparcia uczniów szkół zawodowych na terenie ŁOF
		ŁOF – kadry zielonych przemysłów
		Targi eko żywności ŁOF

Źródło: opracowanie własne

Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy samorządów skupionych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym wymaga skoordynowanej interwencji publicznej z uwzględnieniem aspektu terytorialnego – dostrzeganie słabości i wykorzystywanie przewag w skali subregionalnej. Przedsięwzięcia, które mają być zrealizowane w ramach trzech celów operacyjnych przypisanych do celu strategicznego 1, skupiają się na komplementarnych względem siebie i wyselekcjonowanych działaniach, dotyczących dostępności i jakości stref aktywności gospodarczej, zasobów ludzkich i atrakcyjności inwestycyjnej obszaru, których wybór do realizacji w formule inwestycji zintegrowanych o znaczeniu subregionalnym był podyktowany skutecznością i osiągnięciem rezultatów oddziałujących na cały Łomżyński Obszar Funkcjonalny. Kluczowym założeniem strategicznym jest efektywność zaprojektowanej interwencji. Wybrane działania w ramach omawianych celów

operacyjnych mają charakter jednorodny skupiając się na kwestiach gospodarki, rynku pracy i usprawnień komunikacyjnych.

Realizacja działań w ramach wyznaczonych celów operacyjnych prowadzi do zniwelowania zjawisk postrzeganych jako bariery dla rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dlatego ogromne znaczenie mają działania usprawniające układ komunikacyjny obszaru oraz działania w wyniku których zrewitalizowane zostaną tereny nad rzeką Narew i przywrócone będą szerokie możliwości jej wykorzystania dla celów rozwoju gospodarczo-społecznego. Dostępność transportowa obszaru ma wielopłaszczyznowy charakter, ogniskuje się m.in. wokół niedostatecznego rozwoju połączeń międzygminnych, braku obwodnicy Łomży, co dezorganizuje przestrzeń komunikacyjną w obszarze. Natomiast najważniejszym zidentyfikowanym deficytem jest brak integracji regionalnego systemu komunikacyjnego z siecią TEN-T i brak połączenia kolejowego. Determinantą rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów funkcjonalnych, szczególnie tych tworzonych wokół ośrodków wojewódzkich, jest szeroko rozumiana dostępność obszaru. Mając na uwadze, że przez teren województwa biegnie jeden z wariantów europejskiego korytarza transportowego tzw. Via Baltica (fragmenty dróg krajowych nr 8 i 61), dzięki czemu region ma szansę stać się ważnym szlakiem komunikacyjnym o znaczeniu europejskim, umożliwiającym bezpośrednie połączenie w transporcie lądowym pomiędzy krajami bałtyckimi a resztą UE, a także perspektywę budowy obwodnicy Łomży (budowa obwodnicy Łomży i całej Via Baltica znalazła się na 2 i 3 miejscu listy najważniejszych inwestycji w regionie w podpisanym Kontrakcie Terytorialnym samorządu województwa z rządem), należy skupić się na wykorzystaniu tych przewag infrastrukturalnych w rozwoju gospodarczym regionu.

Zgodnie z Programem Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 na liście podstawowej zadań inwestycyjnych jest budowa całej Via Baltica, czyli drogi ekspresowej S61 z obwodnicą Łomży. Dokument zakłada, że droga zostanie wybudowana do 2020 roku. Wykonanie koncepcji programowej budowy drogi ekspresowej nr S61 na odcinku Ostrów Mazowiecka (S8) – Łomża – Stawiski – Szczuczyn (z wyłączeniem obwodnicy Stawisk) długości ok. 86,188 km (S61), zostało podzielone na 6 części. Dwa zadania tego przedsięwzięcia to obwodnica Łomży. Zadanie nr 3: węzeł „Łomża Południe” i ok. 7,2 km S61 do węzła „Łomża Zachód” (plus 9,5 km łącznika DK 63, klasy GP od węzła Łomża Południe do szosy na Zambrów); zadanie 4: węzeł „Łomża Zachód” ok. 13,35 km [S61] do węzła „Kolno” wraz z nowym mostem na Narwi (plus ok 6,97 km łącznika DK 64, klasy GP stanowiącego północą obwodnicę Piątnicy w kierunku Jeżewa).

Spójny system komunikacyjny efektywnie włączający Łomżyński Obszar Funkcjonalny do sieci TEN-T umożliwi wykorzystanie zidentyfikowanych potencjałów regionu i przyczyni się do wzrostu jego konkurencyjności gospodarczej, co również bezpośrednio wpłynie na jego atrakcyjność osiedleńczą.

Potencjałem stanowiącym główny czynnik wpływający na tworzenie przewagi konkurencyjnej regionu jest ogólnie rozumiana obecność ruchu tranzytowego i transgranicznego. Interwencja publiczna ukierunkowana na wzrost dostępności transportowej obszaru ma kluczowe znaczenie w kontekście zwiększania atrakcyjności inwestycyjnej regionu oraz rozwoju społeczno-gospodarczego stanowiącego podstawowy cel samorządów skupionych w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym.

Jednocześnie usprawnienia w zakresie połączeń drogowych wpłyną na wzrost jakości życia mieszkańców oraz atrakcyjność osiedleńczą obszaru. Układ komunikacyjny Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego przejawia określone trudności. Stan techniczny infrastruktury drogowej znacznie obniża parametry eksploatacyjne. Przywrócenie potencjalnej drożności dróg wymaga licznych napraw i remontów. Dla celów optymalnego dostosowania sieci transportowej do potrzeb mieszkańców konieczne jest podjęcie modernizacji i budowy sieci drogowej. Prowadzić to będzie także do poprawy bezpieczeństwa na terenie obszaru. Powyższe problemy rozwiązane zostaną poprzez poprawę, jakości dróg powiatowych, będących elementem regionalnej sieci drogowej. Usprawnienia komunikacyjne konieczne dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego powinny obejmować:

- budowę ul. Zawadzkiej w Łomży,
- budowę ul. Wojska Polskiego, Zjazd i Szosa Zambrowska – dróg krajowych miasta Łomży na prawach powiatu,
- przebudowę drogi powiatowej nr 1904B Łomża – Jednaczewo – Nowogród,
- przebudowę ul. Armii Krajowej w Starych Kupiskach jako mini obwodnicy Łomży na kierunku Ostrołęka – Nowogród,
- przebudowę drogi powiatowej Stara Łomża-Pniewo nr 1937B w kierunku Stacji Narciarskiej Rybno,
- przebudowę drogi gminnej 105711B droga krajowa 63 – Modzele Skudosze – Modzele – Wypychy,
- przebudowę drogi gminnej ul. Parkowa w Starej Łomży przy Szosie do Starej Łomży nad Rzeką,
- przebudowę drogi powiatowej w Nowogrodzie, ul Cmentarna, droga nr 1912B Nowogród-Chojny,
- przebudowę dróg gminnych w Nowogrodzie: ul. Glogera do ul. Cmentarnej, ul. Targowa, + łącznik z drogą wojewódzką nr 645,
- przebudowę drogi powiatowej Piątnica Włociańska –Drozdowo,
- budowę (remonty) dróg gminnych w Piątnicy celem ich połączenia z istniejącą siecią dróg powiatowych i wojewódzkich,
- utworzenie sieci ścieżek i tras rowerowych łączących miejscowości ŁOF.

Zrównoważony rozwój obszarów funkcjonalnych oparty jest w głównej mierze o stworzenie odpowiednich warunków dla rozwoju przedsiębiorczości. Uzasadnieniem podjętych działań jest podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, które prowadzić

będzie do właściwego przygotowania terenów inwestycyjnych co przełoży się na zwiększenie liczby miejsc pracy, wykształcenia kadry zawodowej dostosowanej do potrzeb regionalnego rynku pracy, ze wskazaniem na tzw. „zielone przemysły”. Działania tego rodzaju przyczynia się do rozwoju nowoczesnej gospodarki, transferu technologii i rozwoju kooperujących z dużymi inwestorami lokalnych przedsiębiorstw. Dużym wyzwaniem cywilizacyjnym samorządów obszaru jest zwiększające się wykluczenie społeczne i ubóstwo części mieszkańców, począwszy od osób z wyuczoną bezradnością, poprzez trwale bezrobotnych, po osoby pracujące, a jednak żyjące w biedzie, również stanowią istotny obszar problemowy. Budujący się w Polsce sektor gospodarki społecznej stwarza duże szanse dla zwiększenia zatrudnienia dla osób z różnych powodów zagrożonych wykluczeniem społecznym. Odpowiednio wykorzystane zasoby rzeki Narwi mogą mieć istotny wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Wymagają one szczególnej dbałości w kontekście utrwalania ich walorów przyrodniczych i krajobrazowych, poprzez działania, które doprowadzą do utrzymania bioróżnorodności i przywrócenia pierwotnych zasobów naturalnych. Dla zdynamizowania potencjału gospodarczego obszaru duże znaczenie mają działania obejmujące:

- budowę portu i bulwarów w Nowogrodzie,
- budowę bulwarów (II i III etap) w Łomży,
- budowę infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej i ścieżek rowerowych,
- budowa przystani rzecznej w Siemieniu Nadrzecznym,
- budowa przystani rzecznej w Piątnicy oraz drogi dojazdowej do przystani,
- zagospodarowanie terenów rekreacyjnych nad Narwią w rejonie między Jednaczewem a Łomżą,
- przebudowa dróg wraz z trasami rowerowymi - ciąg nadnarwiański (obecnie droga powiatowa nr 1900B oraz 1934B).

Tabela 9 Koncepcja strategiczna dla ŁOF – cel strategiczny 2 oraz cele operacyjne

Cel strategiczny 2 Ochrona i wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki zasobami kultury i środowiska	
Cel operacyjny 2.1 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych	Cel operacyjny 2.2 Rozwój inteligentnych systemów transportowych
Projekty	
Czyste i ekologiczne – odnawialne źródła energii	Inteligentny transport niskoemisyjny na terenie ŁOF

Czyste i ekologiczne - odpady	Chronimy dziedzictwo kultury województwa podlaskiego
Oczyszczanie terenu ŁOF z azbestu i wyrobów zawierających azbest	Chronimy dziedzictwo naturalne województwa podlaskiego
Łączy nas rzeka - obiekty dziedzictwa kulturowego	Zdrowie od młodości do starości
Eko ścieżki edukacyjne	Rowerowy BUS (bulwary-urzędy-szkoły)
Edukacja ekologiczna w ŁOF	
Czyste i ekologiczne – nowe zieleńce i miejsca wypoczynku	
Czyste lasy i pola	

Źródło: opracowanie własne

Środowisko przyrodnicze Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zasługuje na jak największą uwagę, a wszelkie działania w celu jego ochrony są nieodzowne. Obszar umiejscowiony jest w granicach tzw. Zielonych Płuc Polski oraz Natura 2000, co wpływa niewątpliwie na jego atrakcyjność osiedleńczą i turystyczną, jednak wymaga wielu działań dla podtrzymania i ochrony tych zasobów. Wyznaczone cele operacyjne: 2.1 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych a także 2.2. Rozwój inteligentnych systemów transportowych posiadają skonstruowaną logikę interwencji ukierunkowaną na szeroko rozumianą ochronę zasobów środowiskowych. W przypadku rozwoju transportu publicznego mamy do czynienia również z rozwojem usług publicznych, niemniej opartych o technologie przyjazne środowisku. W kontekście realizacji celu nadrzędnego niniejszej strategii, warto podkreślić, iż przedmiotowa interwencja jest w pełni komplementarna względem celów odnoszących się do tematyki związanej z dynamiką rozwoju gospodarczego. Jednocześnie mając na uwadze zrównoważony rozwój Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, podjęcie skoordynowanych działań polegających na ochronie bioróżnorodności czy też rozwoju infrastruktury sieciowej wpłynie pozytywnie na jakość życia mieszkańców oraz poprawi atrakcyjność osiedleńczą regionu przy zachowaniu naturalnego dziedzictwa przyrodniczego (instalacje solarne i hybrydowe w indywidualnych gospodarstwach mieszkalnych, zdecentralizowane wytwórnice energii oparte na promieniowaniu słonecznym na terenach gmin objętych ŁOF, hybrydowe oświetlenie uliczne, budowa infrastruktury fotowoltaicznej oraz pomp ciepła na terenie gminy Piątnica, instalacje efektywnego przetwarzania i odzysku odpadów komunalnych, przydomowe oczyszczalnie ścieków na terenie gminy Piątnica).

W perspektywie promowania i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego istotne znaczenie mają również działania wpływające na jakość obiektów dziedzictwa kulturowego, które w połączeniu z dziedzictwem przyrodniczym stanowią ogromny atut Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Należy



zwrócić uwagę na konieczność rewitalizacji przestrzeni miejskiej i gminnej na terenie ŁOF (średniowieczny układ urbanistyczny Nowogrodu, skansen kurpiowski w Nowogrodzie, forty carskie z możliwością stworzenia „Parku kulturowego” na ich terenie, hala targowa przy ul. Stary Rynek w Łomży, śródmieście Łomży).

Zrównoważona gospodarka zasobami kultury i środowiska ma kluczowe znaczenie dla rozwoju obszaru w kontekście jego potencjału związanego z zasobami naturalnymi. Zgodnie z dokumentem pn. Informacja Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska w Białymstoku o stanie środowiska na terenie Łomży w 2013 roku rdzeń obszaru dotknięty jest problemem wysokiej emisji pyłowej (poziom pyłu zawieszonego PM<sub>10</sub>, PM<sub>2,5</sub> oraz emisja CO<sub>2</sub>), której przyczyną są tzw. źródła powierzchniowe tj. głównie opalane indywidualnie osiedla budownictwa jednorodzinnego, niewielkie zakłady usługowe posiadające własne źródła ogrzewania oraz emisja ze źródeł komunikacyjnych. Dlatego projekty skoncentrowane na poprawie stanu środowiska przyrodniczego i rozbudowie systemu inteligentnego transportu przyczynią się do zmiany sytuacji i do znacznego podniesienia świadomości społecznej w tym zakresie. Tego rodzaju działania wpisują się w idee ogólnoeuropejskie formułowane na rzecz gospodarki niskoemisyjnej. Skumulowana interwencja publiczna w zakresie poprawy jakości środowiska przyczyni się do podniesienia atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej obszaru.

Tabela 10 Koncepcja strategiczna dla ŁOF –cel strategiczny 3 oraz cele operacyjne

Cel strategiczny 3 Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia	
Cel operacyjny 3.1 Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna – nowoczesna edukacja i ochrona zdrowia	Cel operacyjny 3.2 Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna – wzmocnienie integracji społecznej
Projekty	
Infrastruktura zdrowia na potrzeby społeczności regionu północno-wschodniej Polski PEREŁKA ZDROWIA	Integracja międzypokoleniowa
Infrastruktura dla usług publicznych – adaptacja zdegradowanych obiektów	Dłużej żyjemy
Żłobki i punkty przedszkolne	Seniorzy i juniorzy
Inwestycje w edukację – szkolnictwo zawodowe i punkty przedszkolne	Razem biegamy
Aktywna integracja zawodowa	
Samodzielność i samozatrudnienie	
Anty Pas	
Mały Mistrz	

Źródło: opracowanie własne

Trzeci cel strategiczny koncentruje działania w zakresie rewitalizacji społecznej i kulturalnej, które skupiają się przede wszystkim na poprawie jakości świadczonych usług społecznych w wymiarze subregionalnym w kluczowych dziedzinach, z punktu widzenia jakości życia mieszkańców. Dotyczy to edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia. Decyzją samorządów tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny są to kwestie, które powinny być rozwiązywane na szczeblu szerszym niż lokalny. Wobec problemów na rynku pracy, społecznego sceptycyzmu w kwestii zabezpieczeń społecznych zagadnienie to wydaje się ważne z punktu widzenia niwelowania ewentualnych problemów

demograficznych. Podejmowanie działań na rzecz koncentracji ośrodków świadczenia usług społecznych i zdobywania specjalizacji przez poszczególne powiaty powinno uwzględniać strukturę geograficzną i administracyjną obszaru, z ośrodkiem o znaczeniu subregionalnym jakim jest Łomża. Inwestowanie w jakość usług edukacyjnych, dostosowanie ich do potrzeb rynku pracy, zarówno w perspektywie przyszłych pracowników jak i obecnych oraz kształtowanie właściwych postaw edukacyjnych i zawodowych daje obszarowi ogromne szanse na dynamiczny rozwój. Dlatego istotne są działania umożliwiające ludności w wieku produkcyjnym godzenie życia zawodowego z wychowywaniem dzieci (uruchamianie nowych punktów przedszkolnych i żłobków). Duże znaczenie ma tutaj również integracja społeczna. Działania na rzecz harmonijnego rozwoju wszystkich grup społecznych przynoszą korzyści w kontekście potencjału ludzkiego i społecznego jakim dysponuje Łomżyński Obszar Funkcjonalny.

Obszar zmagają się szczególnie z problemem osób starszych, opuszczonych, zagrożonych wykluczeniem społecznym. W tym zakresie przewiduje się próbę znalezienia optymalnego rozwiązania dotyczącego rozlokowania obiektów świadczących pomoc dla osób starszych. Seniorzy potrzebują odpowiedniej opieki medycznej i psychologicznej, dedykowanego dla nich sprzętu. Wszystko to składa się na pojęcie srebrnej gospodarki, tzw. silver economy, związanej z zaspokajaniem potrzeb osób starszych, której znaczenie będzie w najbliższym czasie znacząco rosło. Podjęcie przedsięwzięć rozwojowych w tym zakresie jest kluczowe z punktu widzenia dalszego rozwoju gospodarczego i społecznego.

## 9. Propozycje typów działań

Przedstawiony powyżej w postaci schematu układ celów strategicznych i operacyjnych wyznaczonych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wraz z przypisanymi im projektami rozumianymi jako inwestycje zintegrowane o znaczeniu subregionalnym tworzy strategiczne podejście definiujące obszary wymagające określonego rodzaju interwencji.

W celu nadania przejrzystości powyższemu schematowi należy wyjaśnić, że inwestycje zintegrowane o znaczeniu subregionalnym są zespołem zadań (projektów) powiązanych ze sobą tematycznie i lokalizacyjnie, skupiających się wokół konkretnych celów operacyjnych, których realizacja przynosi szerszy efekt.

Wszystkie zamierzenia inwestycyjne, wybrane do realizacji wspólnie przez samorządy tworzące Łomżyński Obszar Funkcjonalny mają charakter zintegrowany. W tym kontekście do realizacji wskazywano jedynie te przedsięwzięcia, które przyniosą efekt dla całej społeczności Subregionu, w kontekście korzyści dla wszystkich mieszkańców, w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju całego obszaru. Zaproponowane projekty są wspólne dla całego obszaru funkcjonalnego (wpływają bezpośrednio lub pośrednio na wszystkich partnerów obszaru) oraz przyczyniają się do jego rozwoju w krótszym lub dłuższym horyzoncie czasowym. Mają strategiczne i kluczowe znaczenie dla wszystkich członków Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Co do zasady wykazują się zintegrowanym charakterem, łącząc w sobie lub mając wpływ jednocześnie na kilka dziedzin życia społeczno-gospodarczego.

Wymiar zintegrowany projektów wybranych dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego opiera się na niwelowaniu wspólnych kluczowych problemów. W celu wykazania i uporządkowania zintegrowanego podejścia do podejmowanej interwencji samorządów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wytypowano trzy rodzaje projektów. Typologia ta pozwoli na zobrazowanie zintegrowanego podejścia do problemów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego poprzez realizację projektów, które mają strategiczne i kluczowe znaczenie dla wszystkich uczestników obszaru funkcjonalnego.

Strategia Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020 zakłada realizację następujących typów projektów rozumianych jako inwestycje zintegrowane o znaczeniu subregionalnym:

- Typ 1: Przedsięwzięcia punktowe skumulowane: zlokalizowane w jednym wybranym miejscu, z przewidzianym oddziaływaniem na cały obszar i wszystkich jego mieszkańców
- Typ 2: Przedsięwzięcia punktowe rozproszone: zakładają realizację kilku przedsięwzięć o podobnym zakresie w miejscach szczególnie dotkniętych brakami inwestycyjnymi. Przyjętym warunkiem charakteru „zintegrowanego” jest wykazanie efektu dla wszystkich mieszkańców

obszaru, dla których można wskazać wspólny wskaźnik produktu i rezultatu, których oddziaływanie obejmuje cały obszar.

- Typ 3: Przedsięwzięcia liniowe: Inwestycje liniowe przebiegające przez terytorium więcej niż jednej gminy, wpływające w sposób ewidentny na cały obszar. Warunkiem koniecznym dla realizacji tego typu projektu jest jego ponadgminny charakter (w znaczeniu terytorialnym i społecznym).

Poniżej w zestawieniu przyporządkowano przewidziane dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego przedsięwzięcia, rozumiane jako inwestycje zintegrowane o znaczeniu subregionalnym, do poszczególnych typów projektów.

Tabela 11 Typy przedsięwzięć przewidzianych dla ŁOF

Typ projektu	Tytuł projektu
Przedsięwzięcia punktowe skumulowane	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Łądowisko</li> <li>• Aktywizacja zawodowa w oparciu o zawody zielonych przemysłów</li> <li>• Program wsparcia uczniów szkół zawodowych na terenie ŁOF</li> <li>• Razem biegamy</li> <li>• ŁOF – kadry zielonych przemysłów</li> <li>• Czyste i ekologiczne – nowe zieleńce i miejsca wypoczynku</li> <li>• Żłobki i punkty przedszkolne</li> <li>• Targi eko żywności ŁOF</li> <li>• Inteligentny transport niskoemisyjny na terenie ŁOF</li> </ul>
Przedsięwzięcia punktowe rozproszone	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Dłużej żyjemy</li> <li>• Integracja międzypokoleniowa</li> <li>• Agroturystyka i samozatrudnienie 45+</li> <li>• Rowerowy BUS (bulwary – urzędy – szkoły)</li> <li>• Letnie imprezy kulturalno-rozrywkowe na terenie ŁOF</li> <li>• Infrastruktura dla usług publicznych – adaptacja zdegradowanych obiektów</li> <li>• Inwestycje w edukację – szkolnictwo zawodowe i punkty przedszkolne</li> <li>• Seniorzy i juniorzy</li> <li>• Samodzielność i samozatrudnienie</li> <li>• Mały mistrz</li> <li>• Anty Pas</li> <li>• Czyste i ekologiczne – odnawialne źródła energii</li> <li>• Czyste i ekologiczne – odpady</li> <li>• Oczyszczanie terenu ŁOF z azbestu i wyrobów zawierających azbest</li> <li>• Edukacja ekologiczna w ŁOF</li> <li>• Eko ścieżki edukacyjne</li> <li>• Zielone miejsca pracy w ŁOF</li> <li>• Czyste lasy i pola</li> <li>• Wykształcone kadry motorem gospodarki</li> <li>• Pieniądze na start</li> <li>• Przedsiębiorczy 50&amp;30</li> <li>• Chronimy dziedzictwo kultury woj. podlaskiego</li> <li>• Chronimy dziedzictwo naturalne województwa podlaskiego</li> <li>• Zdrowie od młodości do starości</li> </ul>
Przedsięwzięcia liniowe	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Łączy nas rzeka – miejsca integracji</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Łączy nas rzeka – rewitalizacja</li> <li>• Łączy nas rzeka – obiekty dziedzictwa kulturowego</li> <li>• Łączą nas drogi – usprawnienia drogowe w ŁOF</li> <li>• Infrastruktura zdrowia na potrzeby społeczności regionu północnowschodniej Polski Perełka Zdrowia</li> <li>• Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych na obszarze ŁOF</li> </ul>
--	--

Źródło: opracowanie własne

Pogrupowanie projektów przewidzianych do realizacji dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wg powyższej typologii w sposób wyraźny ukazuje ich zintegrowany charakter. W takiej perspektywie podkreślone są cechy wspólne gmin tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny i ich skoncentrowanie wokół rdzenia obszaru.

Natomiast z perspektywy źródeł finansowania poszczególnych projektów istotne jest pogrupowanie ich wg klasycznego podejścia, które definiuje typy projektów jako:

- Działania inwestycyjne (tzw. projekty twarde) – dotyczą konkretnych przedsięwzięć infrastrukturalnych lub modernizacyjnych
- Działania społeczne (tzw. projekty miękkie) – dotyczą przedsięwzięć o charakterze społecznym (szkolenia, działania integrujące społeczność, itp.), czasem są częścią działania inwestycyjnego.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego współfinansuje tzw. projekty twarde, czyli inwestycyjne, infrastrukturalne, a Europejski Fundusz Społeczny tzw. projekty miękkie, czyli szkolenia, doradztwo itp. W tej klasycznej konwencji podział projektów przewidzianych do realizacji dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego przedstawia poniższa tabela, w której zestawiono 16 działań inwestycyjnych oraz 24 działania o charakterze społecznym.

Tabela 12 Projekty inwestycyjne i społeczne przewidziane dla ŁOF

Działania inwestycyjne	Działania społeczne
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Czyste i ekologiczne – nowe zieleńce i miejsca wypoczynku</li> <li>• Czyste i ekologiczne – odnawialne źródła energii</li> <li>• Czyste i ekologiczne – odpady</li> <li>• Infrastruktura dla usług publicznych – adaptacja zdegradowanych obiektów</li> <li>• Infrastruktura zdrowia na potrzeby społeczności regionu północnowschodniej Polski Perełka Zdrowia</li> <li>• Inteligentny transport niskoemisyjny na terenie ŁOF</li> <li>• Inwestycje w edukację – szkolnictwo zawodowe i punkty przedszkolne</li> <li>• Łądownisko</li> <li>• Łączą nas drogi – usprawnienia drogowe w ŁOF</li> <li>• Łączy nas rzeka – miejsca integracji</li> <li>• Łączy nas rzeka – obiekty dziedzictwa kulturowego</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Agroturystyka i samozatrudnienie 45+</li> <li>• Aktywizacja zawodowa w oparciu o zawody zielonych przemysłów</li> <li>• Aktywna Integracja zawodowa</li> <li>• Anty Pas</li> <li>• Chronimy dziedzictwo kultury województwa podlaskiego</li> <li>• Chronimy dziedzictwo naturalne województwa podlaskiego</li> <li>• Czyste lasy i pola</li> <li>• Dłużej żyjemy</li> <li>• Edukacja ekologiczna w ŁOF</li> <li>• Eko ścieżki edukacyjne</li> <li>• Integracja międzypokoleniowa</li> <li>• Letnie imprezy kulturalno-rozrywkowe na terenie ŁOF</li> <li>• ŁOF – kadry zielonych przemysłów</li> <li>• Mały Mistrz</li> <li>• Pieniądze na start</li> </ul>

<ul style="list-style-type: none"><li>• Łączy nas rzeka – rewitalizacja</li><li>• Oczyszczanie terenu ŁOF z azbestu i wyrobów zawierających azbest</li><li>• Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych na obszarze ŁOF</li><li>• Rowerowy BUS (bulwary – urzędy - szkoły)</li><li>• Żłobki i punkty przedszkolne</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Program wsparcia uczniów szkół zawodowych na terenie ŁOF</li><li>• Przedsiębiorczy 50&amp;30</li><li>• Razem biegamy</li><li>• Samodzielność i samozatrudnienie</li><li>• Seniorzy i juniorzy</li><li>• Targi eko żywności ŁOF</li><li>• Wykształcone kadry motorem gospodarki</li><li>• Zdrowie od młodości do starości</li><li>• Zielone miejsca pracy w ŁOF</li></ul>
--	--

Źródło: opracowanie własne

## 10. Pogłębione zagadnienia niskoemisyjne dla Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego

### *Gospodarka niskoemisyjna*

W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego 2014-2020, została sformułowana V Oś Priorytetowa: Gospodarka niskoemisyjna. W ramach Działania 5.1 Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii, realizowany ma być cel szczegółowy: Rozwój lokalnej (rozproszonej) produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Działania mające na celu efektywniejsze wykorzystanie energii oraz dywersyfikację źródeł (do tej pory opartych w większości na dostawach importowanych paliw i wydobywaniu krajowych złóż węgla) poprzez lokalną produkcję energii ze źródeł odnawialnych, zwłaszcza energii słonecznej są niezbędne. Działania na rzecz rozwoju infrastruktury OZE będą generować nowe miejsca pracy, co przy zapewnieniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych umożliwi dywersyfikację zatrudnienia, zwłaszcza na obszarach wiejskich. Należy oczekiwać zwiększenia zatrudnienia szczególnie w przemyśle i usługach związanych z wytwarzaniem i obsługą urządzeń oraz instalacji energetycznych.

Produkcja energii ze źródeł odnawialnych może odbywać się w modelu rozproszonym – w małych zdecentralizowanych wytwórniach, które jednocześnie mogą być dodatkowym źródłem dochodów lokalnych społeczności (co jest możliwe w przypadku wytwórni zarządzanych przez osoby fizyczne lub podmioty prawne tworzone przez mieszkańców gminy i samorząd). Przy takich założeniach produkcja energii odnawialnej będzie przyczyniać się dodatkowo do wzrostu potencjału ekonomicznego regionów wiejskich.

Wiodącym elementem pracy samorządów lokalnych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest stworzenie koncepcji (wizji) na rzecz zrównoważonej energetycznie przyszłości, co wskazuje kierunek, w którym samorządy pragną podążać. Podstawowym warunkiem rozpoznania, jakie działania i osiągnięcia są potrzebne, by zrealizować pożądane cele, jest porównanie koncepcji z aktualną sytuacją miasta czy gminy. Koncepcja pełni funkcję elementu jednoczącego, do którego mogą odnosić się wszyscy interesariusze, począwszy od liderów politycznych aż do mieszkańców i innych zainteresowanych grup. Może ona także być wykorzystywana do celów marketingowych – promowania samorządu. Koncepcja musi być zgodna z innymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi dotyczącymi gmin wchodzących w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Powinna być też realistyczna oraz zawierać elementy nowe, wartość dodaną i przekraczać stare granice, których istnienie nie znajduje już dłużej uzasadnienia. Powinna opisywać pożądaną przyszłość Łomżyńskiego Obszaru



Funkcjonalnego i być wyrażona za pomocą środków, dzięki którym stanie się bardziej zrozumiała dla mieszkańców i interesariuszy.

Dlatego wyznaczenie celu operacyjnego 2.1 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych, oraz celu operacyjnego 2.2 Rozwój inteligentnych systemów transportowych w ramach *Strategii Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020* jest konkretnym, wypracowanym w oparciu o analizę aktualnej sytuacji obszaru, kierunkiem działań zmierzających do realizacji założeń sformułowanych na poziomie wojewódzkim, krajowym i europejskim, na rzecz gospodarki niskoemisyjnej.

Realizacja działań w ramach priorytetu inwestycyjnego 4.1 Wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych (RPO WP, Oś V Gospodarka niskoemisyjna), przyczyni się do zwiększenia udziału energii odnawialnej w produkcji energii ogółem, ale też w zużyciu końcowym energii brutto. Efektem podjętych działań będzie redukcja emisji CO<sub>2</sub> i poprawa stanu środowiska.

Samorządy gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego mają świadomość że w kwestii ochrony środowiska i racjonalności podejmowanych działań istotną rolę odgrywa czynnik edukacyjny związany z tym zagadnieniem. Dlatego niebagatelna rolę odgrywają wszystkie te projekty, które wpływają na podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców obszaru, niezależnie od tego w jakim są przedziale wiekowym.

W poniższej tabeli zestawiono planowane dla gmin Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego projekty związane bezpośrednio z gospodarką niskoemisyjną i edukacją w tym zakresie.

Tabela 13 Projekty związane z gospodarką niskoemisyjną na terenie ŁOF

Nazwa projektu	Cel operacyjny Strategii ŁOF	Priorytet inwestycyjny RPO WP
Czyste i ekologiczne – odnawialne źródła energii	2.1	4.1
Czyste i ekologiczne – odpady	2.1	4.1
Oczyszczanie terenu ŁOF z azbestu i wyrobów zawierających azbest	2.1	4.1
Eko ścieżki edukacyjne	2.1	6.4
Edukacja ekologiczna w ŁOF	2.1	6.4
Czyste lasy i pola	2.1	6.4
Czyste i ekologiczne – nowe zieleńce i miejsca wypoczynku	2.1	6.4

Źródło: opracowanie własne

#### Zrównoważony transport

Skuteczne, zrównoważone planowanie transportu miejskiego wymaga sformułowania długofalowej wizji w celu zaplanowania wymogów finansowych dotyczących infrastruktury i pojazdów, w celu opracowania programów motywacyjnych służących promowaniu wysokiej jakości transportu

publicznego, bezpiecznej jazdy rowerem i ruchu pieszego oraz w celu skoordynowania transportu z planowaniem przestrzennym na odpowiednich poziomach administracyjnych. Podczas planowania transportu należy wziąć pod uwagę bezpieczeństwo, dostęp do towarów i usług, zanieczyszczenie powietrza, hałas, emisję gazów cieplarnianych i zużycie energii, zagospodarowywanie gruntów, zapewnienie przewozu pasażerów i towarów oraz wszystkie środki transportu. Rozwiązania muszą zostać dostosowane do istniejących potrzeb dzięki szerokim konsultacjom ze wszystkimi zainteresowanymi stronami, a przyjęte cele muszą odzwierciedlać lokalną sytuację. W celu opracowania i realizacji działań na rzecz zrównoważonego transportu warto wziąć pod uwagę następujące aspekty:

- zmniejszenia zapotrzebowania na transport,
- zwiększenie atrakcyjności „alternatywnych” środków transportu (transport publiczny, jazda na rowerze, ruch pieszego),
- zmniejszenie atrakcyjności przemieszczania się samochodem (zarządzanie parkingami i wyznaczanie płatnych stref),
- informacja i marketing,
- zmniejszenie emisji floty pojazdów komunalnych i prywatnych (inteligentny transport).

Realizacja działań w ramach Priorytetu inwestycyjnego 4.5 Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów (RPO WP, Os V Gospodarka niskoemisyjna), w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu, przyczyni się do poprawy stanu środowiska, w tym przede wszystkim poprawy stanu jakości powietrza w skali lokalnej, dzięki ograniczeniu emisji zanieczyszczeń szczególnie szkodliwych dla jakości życia ludzi, takich jak SO<sub>2</sub>, czy PM<sub>10</sub> i wpłynie na podniesienie jakości życia mieszkańców. Dodatkowym efektem będzie zwiększenie świadomości społecznej w zakresie oszczędnego i efektywnego wykorzystania energii, co będzie skutkować zmniejszeniem obciążeń finansowych mieszkańców.

Niezbędne jest podjęcie szeregu działań na rzecz integracji i komplementarności różnych rodzajów transportu. Przyczyni się do tego realizacja takich przedsięwzięć, jak: wdrażanie systemów zarządzania ruchem, systemów park&ride, systemów bike&ride, czy budowa centrów przesiadkowych. Możliwe będzie także wsparcie dla ekologicznego transportu publicznego w miastach i/lub obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie. Działania informacyjne i edukacyjne promujące wśród mieszkańców regionu niskoemisyjny transport publiczny, w szczególności publiczny transport miejski, będą mogły być elementem kompleksowych projektów realizowanych w ramach przedmiotowego działania.

Zastosowanie finansowania krzyżowego między EFRR i EFS przyczyni się do efektywnego osiągnięcia celów związanych z przejściem na gospodarkę niskoemisyjną.

Sformułowany w ramach Strategii cel operacyjny 2.2 Rozwój inteligentnych systemów transportowych zakłada realizację działań zmierzających do uzyskania efektywnego i przyjaznego dla środowiska systemu transportowego.

Tabela 14 Projekty związane ze zrównoważonym transportem na terenie ŁOF

Nazwa projektu	Cel operacyjny Strategii ŁOF	Priorytet inwestycyjny RPO WP
Inteligentny transport niskoemisyjny na terenie ŁOF	2.2	4.5
Rowerowy BUS (bulwary – urzędy - szkoły)	2.2	6.4
Chronimy dziedzictwo naturalne woj. podlaskiego	2.2	6.4
Chronimy dziedzictwo kultury woj. podlaskiego	2.2	6.4
Zdrowie od młodości do starości	2.2	9.2

Źródło: opracowanie własne

#### Transformacja rynku pracy

Zmiany na rynku pracy są jednym z nieodłącznych elementów szeroko rozumianej gospodarki niskoemisyjnej. Jest to jednocześnie szansa i wyzwanie dla polityki publicznej, zarówno na poziomie całego państwa, jak i poszczególnych regionów. Sprawna realokacji zasobów pracy i kapitału w kierunku branż zapewniających zrównoważony rozwój uwzględniający ograniczenia środowiskowe i zasobowe, unikając przy tym zbędnych kosztów ekonomicznych i społecznych wpisuje się w cel strategiczny 1 Strategii Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Niskoemisyjna gospodarka ma kluczowy wpływ na rynek pracy. Ma to szczególne znaczenie w kontekście obszarów o dużym potencjale przyrodniczym, gdzie rozwój gospodarczy ze względu na ochronę unikatowych walorów przyrodniczych może wydawać się ograniczony. Zrozumienie wagi zrównoważonej transformacji rynku pracy prowadzić powinno do zastosowania takich stymulatorów rozwoju, które w konsekwencji zapewnią nie tylko wzrost zatrudnienia, ale także budowę konkurencyjnej gospodarki oraz znaczne zmniejszenie presji na pozyskiwanie zasobów przyrodniczych i przyczynią się do poprawy jakości środowiska z pozytywnymi konsekwencjami dla stanu zdrowia społeczeństwa. Jedną z szans na wzrost zatrudnienia i aktywizację osób bezrobotnych w kontekście niskoemisyjnej transformacji rynku pracy jest uruchomienie projektów opartych o tzw. „zielony przemysł”.

Zagadnienie „zielonych miejsc pracy” wymaga zdefiniowania. W Polsce zielone miejsca pracy są najczęściej przywoływane w kontekście perspektyw wzrostu zatrudnienia w branży energetyki odnawialnej lub osób bezpośrednio zatrudnionych w ochronie środowiska. Chociaż transformacja energetyczna jest jednym z kluczowych elementów niskoemisyjnej transformacji, w rzeczywistości

istnieje o wiele więcej branż i zawodów, które można zaliczyć do grupy tworzących zielone zatrudnienie. Pomimo różnic w szczegółach, stosowane w regulacjach i literaturze naukowej definicje podkreślają dwa czynniki mogące uczynić miejsce pracy zielone: ochronę środowiska lub bardziej efektywne wykorzystanie zasobów. Jeżeli przyjmiemy, że czyste środowisko stanowi zasób sam w sobie, to definicja zielonego miejsca pracy staje się jeszcze krótsza: jest to praca zapewniająca zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych. Niskoemisyjna modernizacja gospodarki w naturalny sposób sprzyja ich powstawaniu, gdyż w jej trakcie zaczyna powstawać coraz więcej dóbr i usług mających na celu zmniejszenie presji człowieka na środowisko oraz poprawę efektywności gospodarowania zasobami. W strukturze branżowej Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego zielone miejsca pracy sytuują się w następujących sektorach:

- polityka środowiskowa, monitoring środowiskowy
- gospodarka leśna i przyrodnicza
- gospodarka odpadami komunalnymi i przemysłowymi
- gospodarka wodno-ściekowa
- gospodarka energią
- odnawialne źródła energii
- rolnictwo ekologiczne i produkujące na potrzeby OZE
- ekoturystyka
- rozwój i utrzymanie terenów zielonych
- budownictwo ekologiczne
- transport
- rewitalizacja bulwarów nad Narwią
- przemysł spożywczy
- przemysł maszynowy
- usługi techniczne
- pozostałe przedsiębiorstwa stosujące rozwiązania ekologiczne

Dynamiczny wzrost zatrudnienia związanego z ochroną środowiska i efektywniejszym wykorzystaniem zasobów w UE prawdopodobnie utrzyma się w obecnej dekadzie, napędzany przez europejską politykę klimatyczno-energetyczną oraz inne inicjatywy środowiskowe. Transformacja rynku pracy w kontekście tzw. „zielonego przemysłu” odbywa się pod wpływem pozytywnych czynników, ale jednocześnie narażona jest na określone trudności. Wśród czynników wyznaczających pozytywny wpływ niskoemisyjnych działań na rynek pracy można wymienić:

- opłacalność rynkową

- ograniczenie kosztów zdrowotnych i ryzyka środowiskowego
- bodziec do rozwoju innowacji.

Natomiast barierami dla niskoemisyjnej transformacji rynku pracy są:

- niska elastyczność rynku pracy
- brak dostosowanych kwalifikacji zawodowych
- lokalne zróżnicowanie potencjału gospodarczego.

W trakcie niskoemisyjnej transformacji w niekorzystnej sytuacji znajdują się lokalne gospodarki z wysoką koncentracją tradycyjnych, wysoko emisyjnych producentów mających duże znaczenie na miejscowym rynku pracy. Z drugiej strony, restrukturyzacja gospodarki stwarza szanse aktywizacji zawodowej ludności w regionach cechujących się dotąd ograniczonym potencjałem gospodarczym. W szczególności należy wyróżnić tutaj inwestycje w poprawę efektywności energetycznej i związane z tym możliwości zatrudnienia. Rozproszenie łańcucha wartości produkcji i gospodarowania energią stwarza nowe miejsca pracy na terenie całej Polski. Zmniejsza się przy tym zatrudnienie w większych ośrodkach korzystających dotąd na scentralizowanym modelu rozwoju energetyki. Ośrodki te jednak mają z reguły większe możliwości dostosowania lokalnego rynku pracy do zmian niż tereny wiejskie czy małe miejscowości. Przejście Polski do bardziej zdecentralizowanego modelu energetycznego stwarza więc szansę dyfuzji możliwości rozwojowych poza dotychczasowe centra wzrostu gospodarczego.

Sformułowany w ramach Strategii Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego do roku 2020 cel strategiczny 1 Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. „zielonego przemysłu”, dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny, wyznacza kierunek działań korespondujący z założeniami formułowanymi w dokumentach na poziomie wojewódzkim, krajowym i europejskim, które upatrują w niskoemisyjnej transformacji rynku pracy szanse na rozwój. Dlatego istotne jest wspieranie działań związanych z rynkiem pracy, które wpisują się w Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020.

Transformacja rynku pracy w kontekście niskoemisyjnej gospodarki i zrównoważonego transportu, a zatem nakierowana na tzw. „zielony przemysł” nie tylko poprawia atrakcyjność inwestycyjną obszaru, ale także wzmacnia jego zasoby ludzkie, aktywizuje zawodowo społeczność, co wpływa na dynamikę wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Tabela 15 Projekty związane z tzw. "zielonym przemysłem" na terenie ŁOF

Nazwa projektu	Cel operacyjny Strategii ŁOF	Priorytet inwestycyjny RPOWP
Łączy nas rzeka – miejsca integracji	1.1	6.4
Łączy nas – rzeka rewitalizacja	1.1	6.4
Aktywizacja zawodowa w oparciu o zawody zielonych przemysłów	1.2	10.3
Zielone miejsca pracy w ŁOF	1.2	6.4
Agroturystyka i samozatrudnienie 45+	1.2	8.7
Program wsparcia uczniów szkół zawodowych na terenie ŁOF	1.3	10.3
ŁOF – kadry zielonych przemysłów	1.3	10.3

Źródło: opracowanie własne

## 11. Sposób realizacji Strategii i jej zarządzania

Łomżyński Obszar Funkcjonalny powstał jako oddolna inicjatywa jednostek samorządu terytorialnego. Gotowość do podejmowania wspólnych działań na rzecz dynamicznego rozwoju tego obszaru została wyrażona w „Porozumieniu ramowym w sprawie przystąpienia do współpracy w ramach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego”, które zostało zawarte 21 lutego 2014 roku przez władze reprezentujące poszczególne samorządy, tj. Miasto Łomżę oraz Gminy: Łomża, Nowogród i Piątnica. Liderem porozumienia jest Miasto Łomża. Założenia współpracy samorządów Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego obejmują:

- wzmocnienie efektywnej współpracy i integracji jednostek samorządu terytorialnego w ramach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,
- promowanie zintegrowanego i partnerskiego podejścia do planowania rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego oraz rozwiązywania jego problemów poprzez poszukiwanie i wzmacnianie funkcjonalnych powiązań przynoszących korzyści społeczne i gospodarcze dla tego obszaru, a także określenie i wskazanie obszarów współpracy JST.

Głównym założeniem wynikającym z zapisów Strategii jest realizacja wspólnych projektów partnerskich na rzecz zrównoważonego rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Wdrażanie Strategii uzależnione będzie od aktualnych i przyszłych uwarunkowań organizacyjnych oraz finansowych jednostek samorządowych tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny.

System zarządzania Strategią opiera się w wymiarze ogólnym na trzech głównych elementach, którymi są:

- formułowanie Strategii,
- wdrażanie Strategii,
- monitoring rezultatów i warunków wdrażania Strategii.

Poniższy rysunek przedstawia zależności pomiędzy głównymi wymiarami zarządzania Strategią:

Rysunek 2 Poziomy zarządzania Strategią



System wdrażania *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* obejmuje szereg procesów, które wymagają zaangażowania różnych instytucji i struktur organizacyjnych. Biorąc pod uwagę specyfikę obszaru, jako podmiotu zrzeszającego samorządy, odpowiedzialnymi za wdrażanie Strategii są:

- samorządy poszczególnych członków Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,
- jednostki budżetowe podległe samorządom poszczególnych członków Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Partnerzy koordynujący realizację Strategii są także zobowiązani do działań na rzecz zaangażowania przedstawicieli innych sektorów do uczestnictwa w poszczególnych projektach zintegrowanych:

- podmioty gospodarcze,
- organizacje pozarządowe,
- instytucje otoczenia biznesu oraz szkoły wyższe,

Zakres proponowanych celów strategicznych, przyjętych do realizacji lub koordynowania w ramach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zróżnicowany i obejmuje realizowane w formule partnerskiej działania inwestycyjne oraz nieinwestycyjne.

W celu prawidłowego wdrażania Strategii powołany zostanie Pełnomocnik ds. wdrażania Strategii, którego rolą będzie zarządzanie i nadzór nad wdrażaniem Strategii w wymiarze operacyjnym.



Pełnomocnikiem będzie wytypowany przez członków Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego pracownik Urzędu Miejskiego w Łomży – lidera porozumienia. Pełnomocnika wspierać będzie ustanowiony Zespół ds. Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego złożony ze specjalistów zatrudnionych w jednostkach wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego. Pełnomocnik wraz Zespołem odpowiedzialny będzie za proces wdrażania Strategii, który prowadzony będzie na następujących poziomach:

- merytorycznym – wdrożenie projektów, kontrola aktualności zapisów Strategii oraz propozycje aktualizacji jej zapisów,
- organizacyjnym – wyznaczenie osób w poszczególnych samorządach odpowiedzialnych za realizację zapisów Strategii,
- społecznym – właściwe upowszechnianie Strategii (umieszczanie na stronach www i tablicach ogłoszeniowych w urzędach, wyłożenie dokumentu w urzędach, przekazywanie informacji do gazet lokalnych).

Kluczowym elementem wdrażania ustaleń strategicznych jest możliwość zabezpieczenia finansowania przyjętych do realizacji projektów. Podmioty zarządzające i realizujące zadania programowe powinny dołożyć wszelkich starań, aby zapisy *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* były uwzględniane w innych dokumentach strategicznych na poziomie samorządu.

Aspektem determinującym skuteczność wdrażania inwestycji zintegrowanych o charakterze subregionalnym w ramach Strategii jest sprawne przeprowadzenie prac przygotowawczych obejmujących poszczególne zadania inwestycyjne. W szczególności chodzi tu o opracowanie dokumentacji technicznych, a także określenie kosztów działań przewidzianych do realizacji. Jednocześnie etap prac eksperckich związanych z opracowaniem Programu oraz Planu potwierdził wykonalność techniczną, technologiczną, prawną i organizacyjną poszczególnych projektów. Stąd analizy wykonalności nie są na obecnym etapie kluczowym warunkiem dla skutecznego wdrażania założeń Strategii.

Wszystkie zmiany Strategii będą publikowane na stronach internetowych: Lidera oraz Partnerów tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny.

Warunkiem skutecznego wdrażania Strategii jest informowanie na bieżąco wszystkich lokalnie działających grup oraz mieszkańców Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego o zawartości opracowanej Strategii, a także o sposobach realizacji poszczególnych projektów.

## 12. Monitoring i ewaluacja Strategii wraz z określeniem wskaźników

*Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014 – 2020* stanowi narzędzie zarządzania rozwojem społeczno-gospodarczym obszaru w wytyczonym okresie. O skuteczności tego narzędzia decyduje stopień i dynamika wdrażania przyjętych ustaleń strategicznych. Ocenę tych procesów i zmian, a docelowo stopnia osiągnięcia zdefiniowanej wizji rozwoju umożliwia okresowy monitoring przeprowadzany w oparciu o wskaźniki dostosowane do specyfiki badanego obszaru.

Monitoring umożliwia modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych. Jednocześnie system ten może być wykorzystywany do ciągłego śledzenia zdarzeń, tendencji i procesów zachodzących w otoczeniu, jak wewnątrz Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego, które mogą wywierać pozytywny lub negatywny wpływ na osiąganie przyjętych celów rozwoju. Pozwala to na zwiększenie zdolności do szybkiej i skutecznej reakcji na zachodzące zmiany.

Dane na potrzeby prowadzenia procesu monitoringu będą zbierane przez Pełnomocnika ds. wdrażania Strategii we współpracy z Zespołem ds. Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Monitoring *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020* przeprowadzany będzie w rocznych przedziałach czasowych, co pozwoli na uzyskanie wiarygodnej informacji na temat skuteczności podejmowanych działań i stopnia ich realizacji. Koncepcja zarządzania strategicznego zakłada, że działania rozwojowe podejmowane przez Łomżyński Obszar Funkcjonalny w latach 2014 – 2020 będą każdorazowo przyporządkowane do zdefiniowanych celów strategicznych i operacyjnych. Wynikiem monitoringu prowadzonego w systemie rocznym będzie zatem zestawienie działań (zarówno infrastrukturalnych, jak i społecznych – „miękkich”, podjętych inicjatyw, promocji lub lobbingu na rzecz podjęcia działań przez inne jednostki, itp.), których realizacja została podjęta w ramach każdego z celów strategicznych/operacyjnych zapisanych w Strategii. Wymagane jest zatem, aby Pełnomocnik ds. wdrażania Strategii systematycznie monitorował podejmowane działania poprzez przyporządkowywanie ich do poszczególnych celów strategicznych i operacyjnych.

Zestawienie działań podejmowanych w ramach Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego będzie corocznie prezentowane na zgromadzeniu władz zaangażowanych samorządów. Taka formuła pozwala także na dokonanie bieżącej oceny postępów realizacji Strategii oraz wprowadzenia modyfikacji w zakresie celów operacyjnych (w uzasadnionych przypadkach także celach strategicznych).

Procedura zmian w Strategii koordynowana będzie przez Pełnomocnika, na podstawie informacji i propozycji zebranych z samorządów tworzących Łomżyński Obszar Funkcjonalny. Wprowadzone zostaną następujące zasady:

- obowiązek przekazywania informacji przez członków Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego o zmianach w dokumentach strategicznych na poziomie lokalnym,
- wyznaczenie osób odpowiedzialnych w ramach samorządu za przekazywanie informacji o realizacji Strategii.

W ramach prowadzenia procedur monitoringu nie przewiduje się zlecania usług podmiotom zewnętrznym. Monitoring będzie prowadzony w ramach zakresu czynności pracowników samorządowych wyznaczonych przez samorządy - członków Subregionu. Pozbawiony kosztów sposób prowadzenia monitoringu, prowadzony przez etatowych pracowników, przyczyni się do osiągnięcia korzyści przez Łomżyński Obszar Funkcjonalny w postaci możliwości prawidłowego zaplanowania dalszych działań. Jawność monitoringu będzie zagwarantowana poprzez umieszczenie informacji o jego wynikach na stronach www samorządów wchodzących w skład Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W poniższych tabelach przedstawiono wskaźniki realizacji Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020.

Tabela 16 Wskaźniki realizacji Strategii ŁOF na poziomie celów strategicznych

Wskaźnik	Jednostka	Źródła danych
Liczba projektów partnerskich realizowanych w ramach Strategii	szt.	dane ŁOF
Nakłady poniesione na realizację działań strategicznych	PLN	dane z samorządów – członków ŁOF
Środki finansowe pozyskane na realizację projektów ze Strategii	PLN	dane ŁOF

Źródło: opracowanie własne

Tabela 17 Wskaźniki realizacji Strategii na poziomie celów operacyjnych

Tytuł projektu	Wskaźniki
Cel operacyjny 1.1 Poprawa dostępności i jakości stref aktywności gospodarczej	
Łączą nas drogi – usprawnienia komunikacyjne w Łomżyńskim Obszarze Funkcjonalnym	Wskaźnik produktu – długość wybudowanych i przebudowanych dróg [km] Wskaźnik rezultatu – WMDT (Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)
Łączy nas rzeka – miejsca integracji	Wskaźnik produktu – długość utworzonych szlaków wodnych [km]
Łączy nas - rzeka rewitalizacja	Wskaźnik produktu – długość utworzonych szlaków turystycznych [km]
Łądownisko	Wskaźnik produktu – liczba wspartych lotnisk, liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych Wskaźnik rezultatu – WMDT (wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej)
Cel operacyjny 1.2 Wzmocnienie zasobów ludzkich i aktywizacja zawodowa	
Aktywizacja zawodowa w oparciu o zawody zielonych przemysłów	Wskaźnik produktu – liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy [os.], – liczba szkół zawodowych współpracujących z pracodawcami w programie [szt.] Wskaźnik rezultatu – liczba osób które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]
Agroturystyka i samozatrudnienie 45+	Wskaźnik produktu – liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie [os.] Wskaźnik rezultatu – liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni [os.] – liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego [szt] – liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej [os.].
Zielone miejsca pracy w ŁOF	Wskaźnik produktu – liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) [os.] Wskaźnik rezultatu – liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]

Letnie imprezy kulturalno-rozrywkowe na terenie ŁOF	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– zwiedzający muzea i wystawy na 1000 ludności;</li> <li>– korzystający z imprez kulturalno- rozrywkowych na 1000 ludności</li> </ul>
Cel operacyjny 1.3 Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej	
Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych na obszarze ŁOF	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– powierzchnia wspartych terenów inwestycyjnych [ha],</li> <li>– liczba nowych wspartych przedsiębiorstw [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach [szt],</li> <li>– nakłady na działalność innowacyjną pochodzące ze speed capital [zł],</li> <li>– całkowita wartość inwestycji (wkład UE + wkład prywatny)[zł],</li> <li>– liczba miejsc pracy powstałych na obszarze terenów inwestycyjnych [szt.]</li> </ul>
Wyszkolone kadry motorem gospodarki	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zatrudnionych, które zostały objęte wsparciem w programie, w tym samo zatrudnieni [os.],</li> <li>– liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem w ramach programu [szt.],</li> <li>– liczba małych i średnich przedsiębiorstw objętych wsparciem szkoleniowo-doradczym [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– liczba osób, które po opuszczeniu programu podjęły pracę lub kontynuowały zatrudnienie w dotychczasowym miejscu pracy [os.]</li> <li>– liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu [os.]</li> </ul>
Pieniądze na start	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób, które otrzymały środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie [os.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) [os.],</li> <li>– liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego [szt]</li> <li>– liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej [szt.]</li> </ul>
Przedsiębiorczy 50&30	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie[os.]</li> <li>– liczba osób niepełnosprawnych objętych wsparciem w programie [os.]</li> <li>– liczba osób poniżej 25 r. ż. objętych wsparciem w programie [os.]</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób w wieku powyżej 50 r. ż. objętych wsparciem w programie [os.]</li> <li>– liczba osób w wieku powyżej 54 r. ż. objętych wsparciem w programie [os.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób znajdujących się w lepszej sytuacji na rynku pracy 6 miesięcy po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) [os.]</li> <li>– liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) [os.]</li> </ul>
Program wsparcia uczniów szkół zawodowych na terenie ŁOF	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba placówek i ponadgimnazjalnych szkół zawodowych wyposażonych w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego [szt]</li> <li>– liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy [os.]</li> <li>– liczba szkół zawodowych współpracujących z pracodawcami w programie [szt.]</li> <li>– liczba nauczycieli kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie [os.]</li> <li>– liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia realizowanych we współpracy z pracodawcami [os.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu</li> </ul>
ŁOF – kadry zielonych przemysłów	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy [os.]</li> <li>– liczba szkół zawodowych współpracujących z pracodawcami w programie [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]</li> </ul>
Targi eko żywności ŁOF	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– ilość targów [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– nakłady na działalność innowacyjną pochodzące z funduszy seed capital</li> </ul>
Cel operacyjny 2.1 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych	
Czyste i ekologiczne – odnawialne źródła energii	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej i elektrycznej przy wykorzystaniu energii promieniowania słonecznego</li> <li>– liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej przy wykorzystaniu energii promieniowania słonecznego</li> <li>– liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej przy wykorzystaniu energii promieniowania słonecznego</li> <li>– liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej lub/i elektrycznej przy wykorzystaniu instalacji hybrydowych</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem</li> <li>– udział energii odnawialnej w produkcji energii cieplnej ogółem</li> </ul>

Czyste i ekologiczne – odpady	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest</li> <li>– masa odpadów zebranych z likwidowanych dzikich wysypisk i mogilników [Mg]</li> <li>– liczba wspartych Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (szt.)</li> <li>– liczba rozbudowanych Zakładów zagospodarowania odpadów (szt.)</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– udział odpadów zebranych w stosunku do wytworzonych [%]</li> <li>– odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów [%]</li> </ul>
Oczyszczanie terenu ŁOF z azbestu i wyrobów zawierających azbest	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– masa wycofanych z użytkowania i unieszkodliwionych wyrobów zawierających azbest</li> <li>– liczba wspartych Punktów Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– udział odpadów komunalnych zbieranych selektywnie w masie wszystkich zebranych odpadów komunalnych w skali kraju w ciągu roku [%]</li> </ul>
Łączy nas rzeka – obiekty dziedzictwa kulturowego	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [szt.]</li> <li>– liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem [szt.]</li> <li>– liczba wydarzeń kulturalnych zrealizowanych w wyniku realizacji projektu [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Zwiedzający muzea i wystawy na 1000 ludności</li> </ul>
Eko ścieżki edukacyjne	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Nowa otwarta przestrzeń miejska [m2]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Emisja gazów cieplarnianych</li> </ul>
Edukacja ekologiczna w ŁOF	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba szkoleń, konferencji, publikacji [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba wyedukowanej ludności/młodzieży [os.]</li> </ul>
Czyste i ekologiczne - Nowe zieleńce i miejsca wypoczynku	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– nowa otwarta przestrzeń na obszarach miejskich</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– emisja gazów cieplarnianych</li> </ul>
Czyste lasy i pola	<p>Wskaźnik produktu</p>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba przeszkolonych mieszkańców [os.]</li> <li>– ilość zakupionych ekologicznych opakowań</li> <li>– ilość zebranych nie ekologicznych odpadów</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba przeszkolonych mieszkańców</li> </ul>
Cel operacyjny 2.2 Rozwój inteligentnych transportów	
Inteligentny transport niskoemisyjny na terenie ŁOF	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– szacowany spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO<sub>2</sub>] / Estimated decrease of GHG [tons of CO<sub>2</sub>eq]</li> <li>– pojemność zakupionego lub zmodernizowanego taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [osoby]</li> <li>– liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [szt.]</li> <li>– liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych [szt.]</li> <li>– liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych / zintegrowanych centrów przesiadkowych [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– emisja gazów cieplarnianych</li> </ul>
Chronimy dziedzictwo kultury województwa podlaskiego	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne [szt.]</li> <li>– liczba wydarzeń kulturalnych zrealizowanych w wyniku realizacji projektu [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– zwiedzający muzea i wystawy na 1000 ludności</li> <li>– korzystający z imprez kulturalno- rozrywkowych na 1000 ludności</li> </ul>
Chronimy dziedzictwo naturalne województwa podlaskiego	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem [szt.]</li> <li>– liczba przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych związanych z edukacją ekologiczną [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób korzystających z przeprowadzonych kampanii informacyjno-edukacyjnych związanych z edukacją ekologiczną [os.]</li> <li>– zwiedzający muzea i wystawy na 1000 ludności [os.]</li> </ul>
Zdrowie od młodości do starości	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług społecznych w programie [os.]</li> <li>– Liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe [szt.]</li> </ul>



	<p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Liczba osób korzystających z przeprowadzonych zajęć związanych z usługami socjalnymi świadczonymi w interesie ogólnym w tym opieki zdrowotnej [os.]</li> <li>– Liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]</li> </ul>
Rowerowy BUS (bulwary – urzędy – szkoły)	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba kampanii promocyjno-informacyjnych [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba uczestników aktywnych form ruchu [os.]</li> <li>– liczba zorganizowanych wydarzeń/imprez [szt.]</li> </ul>
Cel operacyjny 3.1 Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna – nowoczesna edukacja i ochrona zdrowia	
Infrastruktura zdrowia na potrzeby społeczności regionu północno-wschodniej Polski Perła Zdrowia	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– powierzchnia adoptowanych budynków</li> <li>– ilość obiektów dostosowanych do osób niepełnosprawnych [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– zgony wg przyczyn (choroby cywilizacyjne): nowotwory, choroby układu krążenia</li> </ul>
Infrastruktura dla usług publicznych – adaptacja zdegradowanych obiektów	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów [ha]</li> <li>– Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na zrewitalizowanych obszarach [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych</li> </ul>
Żłobki i punkty przedszkolne	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób opiekujących się osobami zależnymi objętych wsparciem w programie [os.]</li> <li>– liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi do lat trzech [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni) [os.]</li> </ul>
Inwestycje w edukację – szkolnictwo zawodowe i punkty przedszkolne	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba zmodernizowanych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu Oświaty</li> <li>– potencjalna liczba użytkowników infrastruktury opieki nad dziećmi lub edukacyjnej wspartej w programie</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne) [%]</li> <li>– młodzież niekontynuująca nauki [%]</li> </ul>

Aktywna integracja zawodowa	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług społecznych w programie</li> <li>– liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu</li> <li>– liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu</li> </ul>
Samodzielność i samozatrudnienie	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie</li> <li>– liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej</li> <li>– liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach społecznych</li> <li>– liczba miejsc pracy utworzonych w przedsiębiorstwach ekonomii społecznej nie będących przedsiębiorstwami społecznymi</li> </ul>
Anty Pas	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie</li> <li>– liczba osób w wieku poniżej 25 lat objętych wsparciem w programie</li> <li>– liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe</li> <li>– liczba projektów obejmujących administrację publiczną lub służby publiczne</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób nieaktywnych zawodowo, poszukujących pracy po opuszczeniu programu</li> <li>– liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu</li> <li>– liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)</li> </ul>
Mały mistrz	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– organizacja zajęć dodatkowych dla uczniów</li> <li>– nawiązanie współpracy szkół technicznych z lokalnymi pracodawcami</li> <li>– rozwój kompetencji kluczowych uczniów, rozwój kompetencji cyfrowych nauczycieli oraz działania pro świadomościowe rodziców w zakresie wychowania oraz rozwoju dziecka</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba nauczycieli prowadząca zajęcia z wykorzystaniem TIK</li> <li>– udział dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym (przedszkola, punkty i zespoły przedszkolne)</li> <li>– młodzież kontynuująca naukę</li> </ul>
Cel operacyjny 3.2 Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna – wzmocnienie integracji społecznej	

Integracja międzypokoleniowa	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie</li> <li>– liczba osób w wieku poniżej 25 lat objętych wsparciem w programie</li> <li>– liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe</li> <li>– liczba projektów obejmujących administrację publiczną lub służby publiczne</li> <li>– liczba osób nieaktywnych zawodowo, nieuczestniczących w szkoleniu lub kształceniu, objętych wsparciem w programie</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu</li> <li>– liczba osób posiadających zatrudnienie 6 miesięcy po opuszczeniu programu (w tym samozatrudnieni)</li> </ul>
Dłużej żyjemy	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób nieaktywnych zawodowo, nieuczestniczących w szkoleniu lub kształceniu, objętych wsparciem w programie</li> <li>– liczba osób w wieku poniżej 25 lat objętych wsparciem w programie [os.]</li> <li>– liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe [szt.]</li> <li>– liczba projektów obejmujących administrację publiczną lub służby publiczne [szt.]</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zatrudnionych po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– liczba osób nieaktywnych zawodowo, poszukujących pracy po opuszczeniu programu [os.]</li> </ul>
Seniorzy i juniorzy	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, które skorzystały z usług społecznych w programie</li> <li>– liczba projektów w pełni lub częściowo realizowanych przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe [szt.]</li> <li>– liczba imprez, inicjatyw wpływających na integrację międzypokoleniową</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba osób, które podjęły kształcenie lub szkolenie po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [os.]</li> <li>– liczba osób starszych, które rozpoczęły udział w projekcie [os.]</li> </ul>
Razem biegamy	<p>Wskaźnik produktu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba kampanii promocyjno-informacyjnych</li> </ul> <p>Wskaźnik rezultatu</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– liczba uczestników zorganizowanych wydarzeń/imprez</li> <li>– liczba zorganizowanych wydarzeń/imprez</li> </ul>

Źródło: opracowanie własne

W okresie wdrażania Strategii przewidziano przeprowadzanie ewaluacji mid-term (śródkresowej) – w terminie do końca czerwca 2017 oraz ewaluacji ex-post (po upływie okresu planowania określonego dla Strategii) – w terminie do końca grudnia 2021.

Wynikiem procesu ewaluacji będzie szczegółowy raport zawierający podsumowanie zestawień wyników uzyskanych w ramach monitoringu (informacje roczne) wraz z oceną poziomu realizacji poszczególnych celów operacyjnych i strategicznych. Każdorazowo celem ewaluacji jest obiektywna krytyka wyników wdrażania Strategii, co pozwala ocenić również jakość samego systemu wdrażania i monitorowania. Przeglądy ewaluacyjne strategiczne mają na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób założenia i cele przekładane są na działania oraz wskazanie konieczności dokonania korekt (aktualizacji), także w kontekście projektowania kolejnego okresu planowania rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Istotne jest aby procedura ewaluacji uwzględniała:

- aktualizację danych zawartych w diagnozie, w tym w szczególności analizie źródeł wtórnych stanowiącej jeden z elementów Strategii,
- raporty z przeglądów strategicznych są prezentowane na zgromadzeniu władz samorządowych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego wraz z rekomendacjami korekt, aktualizacji, uzupełnienia zawartości Strategii.

Zmiany w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego dokonywane będą podczas posiedzenia władz samorządów – sygnatariuszy porozumienia, na wniosek Pełnomocnika ds. wdrażania Strategii. Wskazane jest, aby rekomendowane zmiany były wcześniej konsultowane i uzyskały akceptację na poziomie poszczególnych JST.

Celem ewaluacji będzie porównanie założonych w Strategii oddziaływań i efektów jej wdrażania z faktycznie osiągniętymi efektami. Na tej podstawie formułowane będą zalecenia na kolejne lata wdrażania Strategii. Ocena końcowa zostanie przeprowadzona po zakończeniu całego okresu, w jakim realizowane mają być działania ujęte w Strategii. Wnioski z oceny (przy wykorzystaniu narzędzi stosowanych w ramach przeglądów strategicznych) posłużą jako rekomendacje dla planowania rozwoju w następnym okresie planowania strategicznego. Rekomendowana procedura ewaluacji Strategii obejmuje zaangażowanie niezależnych podmiotów zewnętrznych. Ewaluacja może dodatkowo obejmować przeprowadzenie badań sondażowych (w szczególności uwzględniających wykorzystanie elementów narzędzi, które zostały zastosowane na etapie diagnozy w ramach opracowania Strategii).

Wybór wykonawcy działań związanych z ewaluacją Strategii musi obejmować etap propozycji metodologicznej (na etapie postępowania – jako element procedury ocen ofert poszczególnych wykonawców lub na etapie realizacji kontraktu ewaluacyjnego).

Uwzględniając ścisłe powiązania procesu monitoringu oraz oceny okresowej (ewaluacji) struktura zarządzania procesem wdrażania Strategii obejmuje fazy: formułowania / wdrażania / systematycznego monitoringu i ewaluacji.

## 13. Konsultacje społeczne

Opis będzie uzupełniony po przeprowadzeniu konsultacji społecznych

## 14. Wpływ realizacji Strategii na środowisko

Opis będzie uzupełniony po przeprowadzeniu procedury

## 15. Plan finansowy

Formuła subregionalnych ośrodków wzrostu przedstawiona w Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020 została zastosowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020. Program ten finansowany jest ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) oraz Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS).

Subregionalne ośrodki wzrostu zgodnie z celami określonymi w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego mają pobudzać przedsiębiorczość i wzmacniać atrakcyjność inwestycyjną. Z uwagi na pełnione funkcje ponadlokalne ośrodki te powinny być wspierane w rozwoju usług publicznych, które w sytuacji ograniczonej dostępności wewnętrznej w regionie mają szansę poprawić standard życia mieszkańców nie tylko w ramach ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych, ale także dalszego otoczenia. W przypadku ośrodków subregionalnych przewiduje się możliwość wsparcia tzw. projektów zintegrowanych rozumianych jako operacje stanowiące wiązki projektów komplementarnych, wzmacniających realizację celów, a jednocześnie przynoszące dodatkowy efekt synergii.

Zgodnie z *Umową Partnerstwa* alokacja środków unijnych na Program wynosi 874 296 211 euro EFRR i 338 134 167 euro EFS. Minimalne zaangażowanie środków krajowych – szacowanie na podstawie art. 120 rozporządzenia ramowego zakładającego maksymalny poziom dofinansowania osi priorytetowej EFRR i EFS w regionach słabiej rozwiniętych na poziomie 85% – wynosi w momencie programowania 210 371 924 euro. W realizację programu zaangażowane będą środki krajowe publiczne i prywatne.

Na wsparcie ośrodków subregionalnych i ich obszarów funkcjonalnych wyodrębniono 55,5 mln Euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, natomiast uzupełniające wsparcie zostało zaplanowane w działaniach finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Przedsięwzięcia realizowane w ośrodkach subregionalnych i ich obszarach funkcjonalnych przyczyniać się będą do osiągnięcia celów szczegółowych zaprojektowanych dla poszczególnych Priorytetów Inwestycyjnych.



Strategia Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020

Tabela 18 Plan finansowy Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020

Cel operacyjny Strategii ŁOF	Działanie Strategii ŁOF	Priorytet inwestycyjny RPO WP 2014- 2020	Fundusz	Struktura wsparcia UE w RPO WP 2014-2020	Budżet projektów ogółem w PLN	Szacunkowa wartość dotacji w PLN	Szacunkowa wartość wkładu własnego gmin ŁOF w PLN
Cel strategiczny 1. Tworzenie warunków dla dynamicznego wzrostu gospodarczego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w oparciu o potencjał tzw. „zielonego przemysłu”, dostępność terenów inwestycyjnych oraz wydajny układ komunikacyjny							
1.1 Poprawa dostępności i jakości stref aktywności gospodarczej	Łączą nas drogi – Usprawnienia drogowe w ŁOF	7.2	EFRR	160 000 000 18,30 %	90 500 000	81 450 000	9 050 000
	Łączy nas rzeka – miejsca integracji	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	39 650 000	35 685 000	3 965 000
	Łączy nas - rzeka rewitalizacja	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	2 800 000	2 520 000	280 000
	Łądownisko	7.2	EFRR	160 000 000 18,30 %	8 000 000	7 200 000	800 000
łącznie cel operacyjny 1.1					140 950 000	126 855 000	14 095 000
1.2 Wzmocnienie zasobów ludzkich i aktywizacja zawodowa	Aktywizacja zawodowa w oparciu o zawody zielonych przemysłów	10.3	EFS	15 000 000 4,44 %	7 500 000	7 500 000	0
	Agroturystyka i samozatrudnienie 45+	8.7	EFS	16 000 000 4,73 %	9 600 000	9 600 000	0
	Zielone miejsca pracy w ŁOF	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	3 000 000	3 000 000	0
	Letnie imprezy kulturalno rozrywkowe na terenie ŁOF	6.3	EFRR	10 000 000 1,14 %	3 500 000	3 500 000	0
łącznie cel operacyjny 1.2					23 600 000	23 600 000	-

1.3 Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej	Przygotowanie i uzbrojenie terenów inwestycyjnych na obszarze ŁOF	3.1	EFRR	42 500 000 4,86 %	48 500 000	43 650 000	4 850 000
	Wykształcone kadry motorem gospodarki	9.4	EFS	40 000 000 11,83 %	8 000 000	8 000 000	0
	Pieniądze na start	8.7	EFS	16 000 000 4,73 %	10 985 000	10 985 000	0
	Przedsiębiorczy 50&30	8.5	EFS	50 000 000 14,79 %	5 870 000	5 870 000	0
	Program wsparcia uczniów szkół zawodowych na terenie ŁOF	10.3	EFS	15 000 000 4,44 %	2 000 000	2 000 000	0
	ŁOF – kadry zielonych przemysłów	10.3	EFS	15 000 000 4,44 %	3 852 000	3 852 000	0
	Targi eko żywności ŁOF	3.1	EFRR	42 500 000 4,86 %	8 000 000	8 000 000	0
łącznie cel operacyjny 1.3					87 207 000	82 357 000	4 850 000
łącznie cel rozwojowy 1					251 757 000	232 812 000	18 945 000
Cel strategiczny 2. Ochrona i wzmacnianie potencjału dziedzictwa kulturowego oraz unikatowych walorów przyrodniczych Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego w ramach zrównoważonej gospodarki							
2.1 Poprawa stanu środowiska przyrodniczego oraz rewaloryzacja obiektów zabytkowych	Czyste i ekologiczne – odnawialne źródła energii	4.1	EFRR	60 000 000 6,86 %	15 900 000	13 515 000	2 385 000
	Czyste i ekologiczne - odpady	6.1	EFRR	15 000 000 1,72 %	15 000 000	12 750 000	2 250 000
	Oczyszczanie terenu ŁOF z azbestu i wyrobów zawierających azbest	6.1	EFRR	15 000 000 1,72 %	5 200 000	4 420 000	780 000
	Łączy nas rzeka - obiekty dziedzictwa kulturowego	6.3	EFRR	10 000 000 1,14 %	12 500 000	10 625 000	1 875 000
	Eko ścieżki edukacyjne	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	890 000	890 000	0
	Edukacja ekologiczna w ŁOF				2 000 000	1 700 000	300 000

	Czyste i ekologiczne – nowe zieleńce i miejsca wypoczynku	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	7 100 000	6 035 000	1 065 000
	Czyste lasy i pola	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	350 000	350 000	0
łącznie cel operacyjny 2.1					58 940 000	50 285 000	8 655 000
2.2 Rozwój inteligentnych systemów transportowych	Inteligentny transport niskoemisyjny na terenie ŁOF	4.5	EFRR	30 000 000 3,43 %	31 900 000	27 115 000	4 785 000
	Chronimy dziedzictwo kultury województwa podlaskiego	6.3	EFRR	10 000 000 1,14 %	768 000	768 000	0
	Chronimy dziedzictwo naturalne województwa podlaskiego	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	384 000	384 000	0
	Zdrowie od młodości do starości	9.7	EFS	11 000 000 3,25 %	525 000	525 000	0
	Rowerowy BUS (bulwary-urzędy-szkoły)	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	500 000	500 000	0
łącznie cel operacyjny 2.2					34 077 000	29 292 000	4 785 000
łącznie cel rozwojowy 2					93 017 000	79 577 000	13 440 000
Cel strategiczny 3. Wzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na bazie nowoczesnych usług publicznych, w szczególności w zakresie edukacji, zabezpieczenia społecznego i ochrony zdrowia							
3.1 Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna – nowoczesna edukacja i ochrona zdrowia	Infrastruktura zdrowia na potrzeby społeczności regionu północno-wschodniej Polski PEREŁKA ZDROWIA	9.1	EFRR	40 000 000 4,58 %	50 000 000	42 500 000	7 500 000
	Infrastruktura dla usług publicznych – adaptacja zdegradowanych obiektów	9.2	EFRR	15 000 000 1,72 %	26 000 000	22 100 000	3 900 000
	Żłobki i punkty przedszkolne	8.8	EFS	10 520 000 3,11%	3 800 000	3 230 000	570 000
	Inwestycje w edukację – szkolnictwo zawodowe i punkty przedszkolne	10.4	EFRR	36 400 000 4,16 %	5 300 000	4 505 000	795 000

	Aktywna integracja zawodowa	9.7	EFS	11 000 000 3,25 %	2 500 000	2 500 000	0
	Samodzielność i samozatrudnienie	9.8	EFS	8 000 000 2,37 %	2 500 000	2 500 000	0
	Anty Pas	9.4	EFS	40 000 000 11,83 %	3 600 000	3 600 000	0
	Mały Mistrz	10.1	EFS	24 150 000 7,14 %	5 000 000	5 000 000	0
Łącznie cel operacyjny 3.1					98 700 000	85 935 000	12 765 000
3.2 Rewitalizacja społeczna i infrastrukturalna – wzmocnienie integracji społecznej	Integracja międzypokoleniowa	9.4	EFS	40 000 000 11,83 %	4 500 000	4 500 000	0
	Dłużej żyjemy	9.4	EFS	40 000 000 11,83 %	900 000	900 000	0
	Seniorzy i juniorzy	9.7	EFS	11 000 000 3,25 %	4 500 000	4 500 000	0
	Razem biegamy	6.4	EFRR	20 000 000 2,29 %	1 400 000	1 400 000	0
Łącznie cel operacyjny 3.2					11 300 000	11 300 000	-
Łącznie cel rozwojowy 3					110 000 000	97 235 000	12 765 000
Łącznie cele rozwojowe					454 774 000	409 624 000	45 150 000

## Spis tabel

Tabela 1. Priorytety inwestycyjne RPO WP adekwatne do formuły inwestycji zintegrowanych o znaczeniu subregionalnym .....	7
Tabela 2 Analiza metodą SWOT – Demografia i sprawy społeczne .....	16
Tabela 3 Analiza metodą SWOT – Gospodarka i transport .....	17
Tabela 4 Analiza metodą SWOT – Środowisko przyrodnicze .....	18
Tabela 5 Analiza metodą SWOT - Turystyka .....	19
Tabela 6 Analiza metodą SWOT – szanse i zagrożenia .....	19
Tabela 7 Kryteria i wskaźniki delimitacji .....	33
Tabela 8 Koncepcja strategiczna dla ŁOF – cel strategiczny 1, cele operacyjne i projekty .....	44
Tabela 9 Koncepcja strategiczna dla ŁOF – cel strategiczny 2 oraz cele operacyjne .....	47
Tabela 10 Koncepcja strategiczna dla ŁOF – cel strategiczny 3 oraz cele operacyjne .....	50
Tabela 11 Typy przedsięwzięć przewidzianych dla ŁOF .....	53
Tabela 12 Projekty inwestycyjne i społeczne przewidziane dla ŁOF .....	54
Tabela 13 Projekty związane z gospodarką niskoemisyjną na terenie ŁOF .....	57
Tabela 14 Projekty związane ze zrównoważonym transportem na terenie ŁOF .....	59
Tabela 15 Projekty związane z tzw. "zielonym przemysłem" na terenie ŁOF .....	62
Tabela 16 Wskaźniki realizacji Strategii ŁOF na poziomie celów strategicznych .....	67
Tabela 17 Wskaźniki realizacji Strategii na poziomie celów operacyjnych .....	68
Tabela 18 Plan finansowy Strategii Zrównoważonego Rozwoju Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2014-2020 .....	81

## Spis rysunków

Rysunek 1. Wizja rozwoju ŁOF .....	35
Rysunek 2 Poziomy zarządzania Strategią .....	64

## Spis wykresów

Wykres 1 Najwyżej oceniane przez mieszkańców ŁOF aspekty jakości życia n=350 .....	13
Wykres 2 Najbardziej oceniane przez mieszkańców ŁOF elementy jakości życia n=350 .....	14

## Spis map

Mapa 1. Łomżyński Obszar Funkcjonalny .....	6
---	---